

# سمینار ملی - قومی (تورج اتا بکی)

## راه حل ایرانی همزیستی اقوام ایرانی در قانون اساسی مشروطیت و قانون انجمن ها

### تورج اتا بکی

(خلاصه متن سخنرانی)

در بند 4 از دعوت نامه ای که گروه تدارک برای من فرستاده بودند آمده بود :

پیشنهاد ها و راه حل های مساله ملی- قومی در ایران، انجمن های ایالتی و ولایتی؛ تمرکز زدائی؛ خودمختاری؛ فدرالیسم؛ حق تعیین سرنوشت؛ دموکراسی، حقوق شهروندی و مساله ملی

در باره « مساله ملی- قومی- حق تعیین سرنوشت و مساله ملی » و این که آیا موضوع ها تناسب با اوضاع و احوال و پیشینه ای در تاریخ ما دارد ؛ و آیا ما اقلیت ملی داریم یا خیر؟ سخن فراوان است که مهلتی دیگر باید تا راجع به آنها بحث شود. از این رو سخن خود را تنها به راه حل ایرانی همزیستی اقوام ایرانی اختصاص می دهم و آن را نیز محدود به پیش بینی های آمده در قانون اساسی مشروطیت ، متمم آن و قانون انجمن های ایالتی و ولایتی می کنم؛ زیرا روش کشور داری و تقسیمات کشوری در درازای تاریخ ایران می تواند کمکی برای روشن شدن موضوع کند. بی سبب نیست که اصطلاح های « ساتراپی» و « ساتراپ » در فرهنگ های غربی وارد شده است که نشان از دیرینگی تقسیمات اداری نامتمرکز در کشور ما دارد.

نمی دانم چرا باید دموکراسی نیم بند دولتشهر های یونانی را مادر دموکراسی امروزی خواند اما روش اداره امپراتوری بر اساس ساتراپی ها را موثر در حقوق عمومی نوین ندانست. به هنگامی که در ایران روش اداره ساتراپی معمول بود؛ امپراتوری روم ساختاری متمرکز داشت که سپس کلیسا نیز همان روش را پیشه کرد. سلجوقیان نیز روش

اداره ساتراپی را برگزیدند و تقسیمات اداری ایران پس از آنان نیز نشان دهنده تداوم آن است.

مدرنیته در مرحله ای از فرآیند خود ایجاب می کند که به سرچشمه های دور فرهنگی اندیشیده شود. اروپای دوره رنسانس به دوران یونانی- رومی خود اندیشد و از آن مایه گرفت؛ برای چه ما نتوانیم از پیشینه نامتمرکز خود و از راه حل هایی که پدران بنیانگذار قانون اساسی پیشین- بی آن که بخواهیم از کل آن قانون دفاع کنیم - آفریده اند سرمشق بگیریم؟

از دیدگاه سیاسی، نقطه مشترک در تاریخ ایران- پیش و پس از حمله تازیان- ساختار دولتی است که با تغییرات اندکی از زمان هخامنشیان تا پایان دوره قاجاریه پابرجا بود.

در گزینش نظام سیاسی و نوشتن قانون اساسی برای آن، دو موضوع مورد توجه حقوقدانان و قانونگذاران قرار می گیرد:

نخست، گزینش رژیم سیاسی متناسب با ساختار جامعه و دیگر گزینش نهاد های مناسب با رژیم سیاسی است. درگزینش رژیم سیاسی باید طوری رفتار شود که همه نهاد های سیاسی با واقعیت های اجتماعی تطبیق کند تا ثبات جامعه برقرار شود و در برقراری نهاد ها هم باید اصل تفکیک قوا، همراه با هماهنگی، همکاری مورد توجه قرار گیرد.

هر قانون اساسی در نظر دارد که هدفهای اجتماعی و سیاسی را تحقق بخشد؛ زیرا قانون اساسی جامعه را نمی سازد بلکه جامعه است که قانون اساسی را بوجود می آورد. تدوین و تصویب نخستین قانون اساسی، پدیده ی تاریخی و سیاسی است و به همان اندازه هم پدیده ی حقوقی است. تدوین و تصویب قانون اساسی نوعی تثبیت اصولی گسستگی از بنیاد پیشین برای برقراری رابطه میان نیروهای سیاسی در یک جامعه است. هر قانون اساسی کارکردی ویژه ی که بستگی تام به اوضاع تاریخی، سیاسی و اجتماعی که موجب پذیرش آن شده است دارد.

از این روی قانون اساسی خوب آن چنان قانونی است که بیان کننده روابط اجتماعی در قالب اصول حقوقی باشد. هر اندازه قانون اساسی با روابط اجتماعی بیشتر تطبیق داشته باشد به همان اندازه ثبات سیاسی و اجتماعی در کشور بیشتر خواهد بود. وضع قانون بدون توجه به واقعیات تاریخی و خاستگاه اجتماعی آن؛ یا قابل اجرا نخواهد بود و یا این که اجرای اجباری آن از اسباب اغتشاش خواهد شد. بنا

براین تقلید از کشورهای دیگر، هر اندازه هم که قانون آنان پیشرفته باشد، خطاست؛ مگر آن که اوضاع و احوال فرهنگی - اجتماعی و تاریخی کشور را در نظر داشته باشیم.

جنبش مشروطیت را باید از دو دیدگاه متفاوت: سیاسی و فلسفی بررسی کرد. جنبه سیاسی به معنای تشکیل دولت نوین که با تنظیم قانون اساسی و متمم آن، دولت نوین ملی مبتنی بر قانون و مشروعیت آن با توجه به قانون اساسی بر اساس شهروندی فراهم آمد. در این قسمت کوشندگان راه مشروطیت و مردم به هدف خود رسیدند. رابطه شاه - رعیت، حداقل در قانون اساسی و دیگر قانون ها، از میان برداشته شد.

دو دیگر جنبه فلسفی جنبش مشروطیت یعنی برقراری دموکراسی و مشارکت مردم با شیوه نمایندگی بود که با شکست مواجه شد و در نتیجه آن، انجمن ها که از نمادهای جامعه مدنی بودند و وظایف و اختیارات فراوانی برابر با قانون اساسی داشتند؛ نتوانستند نقش خود را ایفا کنند.

در مجلس دوره یکم، پس از تصویب قانون اساسی در ۸ دی ماه ۱۲۸۵ خورشیدی (۳۰ دسامبر ۱۹۰۶ میلادی) دو قانون درمورد اداره ایالات و ولایات تصویب شد؛ نخست قانون انجمن های ایالتی و ولایتی که پیش از تصویب متمم قانون اساسی (در تاریخ ۱۵ مهر ۱۲۸۶ و ۸ اکتبر ۱۹۰۷) ، در ۶ خرداد ۱۲۸۶ خورشیدی (۲۸ می ۱۹۰۷ میلادی) و سپس قانون تشکیلات ایالات و ولایات و دستورالعمل حکام در ۱۸ آذر ۱۲۸۶ خورشیدی (۱۰ دسامبر ۱۹۰۷ میلادی) تصویب شده است.

پدران بنیانگذار برای استحکام بیشتر قانون انجمن های ایالتی و ولایتی آن را در متمم قانون اساسی نیز آورده اند تا از حالت قانون عادی خارج شده و حاکمان نتوانند به میل خود آن را تغییر دهند. از این رو می توان گفت قانون انجمن های ایالتی و ولایتی و آوردن آن در متمم قانون اساسی تلاشی بود برای تشکیل چار چوبی منطقی و قانونی برای مشارکت مردم در سرنوشت خود با توجه به پیشینه تاریخی آن. زیرا در جامعه سنتی مانند ایران، احساس تعلق به قوم و قبیله و ولایت، بیش از احساس ملی - که تازگی داشت - بود. هم اکنون نیز با توجه به خوار انگاشتن ملت و ملی گرایی و جانشین کردن امت به جای آنها چنین احساسی قوی تر نیز شده است.

کار آئی ساختار نا متمرکز، بستگی تام و تمامی به ساختار دولت ها،

نظام دموکراتیک و فرهنگ سیاسی مردم دارد. در کشور ما که فرهنگ ملی آن ترکیبی از همه فرهنگ های قومی است؛ گوناگونی قوم- فرهنگی، غنای فرهنگ ملی ما را موجب شده که امتیازی بزرگ برای ملت ما است و باید ارج آن را شناخت. آنچه را که ما نیاز مندیم عبارت است از نفي و طرد هر گونه تفکر سلطه جویانه ؛ خواه از سوي طبقه یا قوم ویژه ای باشد و یا از سوي صنفی از اصناف. و آنچه را که باید ایجاد کنیم عبارتست از حاکمیت مردم از راه انتخابات آزاد و کنترل قدرت با ایجاد نهادهای غیر دولتی مانند انجمن های محلی برای برقراری دو اصل : دخالت و مشارکت - نظارت و مخالفت برای همه مردم. به این ترتیب دموکراسی می تواند همگان را به احترام هر چه بیشتر گوناگونی ها وا دارد.

پذیرفتن چندگانگی در کشوری تاریخی مانند ایران، مجالی برای قوم گرایی و یا برای میهن دوستی ولایتی و قومی، به تقلید از شعار های امروزی، باقی نمی گذارد. به همین دلیل است که هم شمار جنبش های قومی و هم شمار سرکوبگری ها، در ایران بسی کمتر از کشورهای همسایه مانند ترکیه و عراق است؛ زیرا تا پیش از ره آورد کوله بارهای سربازان روسی به ایران « ملت حاکم » ی در میهن ما وجود نداشت.

---

## سمینار مسائل ملی - قومی (رضا مرزبان)

زمان و مکان را فراموش نکنیم

رضا مرزبان

اندیشهء برگزاری سمینار "مسائل قومی - ملی در ایران"، کاری درخور و شایسته بود و معیاری برای آن که دیگر مسائل اساسی کشور نیز به نوبت مورد چنین عطف توجه و بررسی قرار گیرد. تا اگر روزی نوبت فروریختن برج خلافت مذهبی رسید — که آرزو کنیم چندان دور نباشد —

چشم بسته و دست بسته در دام تازه یی از تعبیه های اسارت سرزمینی نداشتیم.

بازنگری کارکردهای بنیانی حکومت های پس از اعلام مشروطه، در شرایط آزاد توأم با تلاش انقلابی مردم، وظیفه جنبش های روشنفکر درگیرانقلاب، و مدافعان آزادی، استقلال و حقوق انسانی بود، که تب ناشی از غافلگیر شدن و کم گرفتن عوامل داخلی و خارجی ذی ربط در نقش آفرینی وقایع جاری، از بخت بد، آنها را هم گرفت و بی اراده، به دنبال وقایع راه افتادند.

همین جا بگویم : قصد ندارم گناه این "چشم بسته به دنبال جریان رهبری شده" رفتن را به حساب دسته و گروه خاصی بنویسم. این گناه به گردن نظام اجتماعی حاکم بود که برای پاسداری خود، پیوسته مردم را از شناخت و دخالت در کار حکومت - که به آنها تعلق داشت - دور نگاه داشته بود. و در نتیجه آن که در داخل کشور به مسائل سرزمینی خود علاقه نشان می داد، به اندازه آن که در خارج کشور با شور و التهاب جوانی به این مسائل رو می آورد، از واقعیت های مسلط بر امور، دور و بیگانه می ماند و دست مایهء تعقل و تفکر هردو، موج جاری بر جوامع دیگر یا انعکاسی از برداشت های تصادفی این یا آن مفسرخارجی بود. پراکنده اندیشی ها و آشفته خویی های سال های انقلاب، از این نا آگاهی عادی شده و در نتیجه ناشناس مانده در فضای ملتهب و انقلابی، بر می خاست. و دیدیم که چگونه دسته ها و گروه های پرتب و تاب جوان و انقلابی را تك تك به "مذبح" ارتجاع كشاند که زیر پوشش "آنتن های جهانی" گرم تدارك استیلای خود بر کشور، و گرفتن انتقام خون "شیخ فضل الله نوری" از آزادی بود. و در این رفتار، روی گروه شیخ فضل الله را در کودتای محمدعلی شاهی، سفید کرد!

تدارك سمینار، بسیار سنجیده بود ولی در اجرا با مشکلاتی همراه شد: چند سخنران در سالن حضور نداشتند؛ يك تن غیبت خود را از طریق حضور در برنامهء هم زمان "پالتاك" جبران کرد و تن دیگر، که گفته شد در بیمارستان بستری است، متن سخنرانی خود را فرستاده بود. تن سوم، معلوم شد قول از پیش تعهد شدهء سخنرانی در سمینار را فرع کار برنامه ریزی شدهء دیگری قرار داده است و زمان قطعی شدن این غیبت، مجال را از برگذار کنندگان گرفته بود. وگرنه هم مقاله آقای "حسن مکارم" برای طرح بحثی نو، مناسب بود تا خلأ ناطق سوم را پر کنند و به بحث گذاشته شود، و هم مقاله آقای "رسول آذرنوش" و بیان فشردهء نظر کلاسیك چپ و درخور طرح در سمینار، که در متن

سمینار جای آن خالی مانده بود. جز این، کار انطباق برنامه سالن، با برنامه پالتاک نیز با دشواری همراه بود.

باید به خاطر سپرد که بین برنامه سمینار پژوهشی با برنامه برخورد عقاید گروه های سیاسی فاصله بزرگی است. سمینار پژوهشی، میدان گاه "آزیتاسیون" ومبادله نسبت های ناروا وتخطئه گرانه نیست. وهرعضو، درپرتو خرد نقاد خود، گوشه یی از نکات مبهم مورد بحث راروشن می سازد. واز تجمع اندیشه های گوناگون وافق های نگرش متفاوت است که می توان مسائل اصلی وپایه جامعه حال وایران فردا را درروشنایی روزگذارد.

و نیزشرایط مبارزه کنونی ایجاب می کند که با مشارکت فعال در ابتکارهای چاره جویانه، سنت قدیم دسته بندی ها وتوسل به شیوه های سکتاریستی، ازجمله "بایکوت" کردن رقیب، به پستوی گذشته تلخ مبارزه سیاسی درایران سپرده شود. درسی که همه ما باید ازسی سال حکومت فرقه مذهبی و نیز از آوارگی خود در سرزمین های بیگانه - و مهم تر ازهمه از تحولات جهانی - گرفته باشیم.

اما درحاشیه سمینار و گزارش آن، من هم چند اشاره دارم که جای آن درخود سمینار بود ولی از سر نگاهت، توان ماندن و شرکت در میز گرد، برایم نمانده بود. و پیش از آن جلسه را ترك کردم. با آن که داوطلبانه برای آن نام نوشته بودم. نخستین اشاره، به يك نکته دورمانده ازنگاه سخنرانی است که بسیار به تاریخ پرداخته بود، و حتی برای ارائه سند از بیگانه پروری صفویه، فردوسی را شش قرن پایین کشید تا بگوید :.. زایران و از ترك و از تازیان — نژادی پدید آید اندر میان نه دهقان نه ترك و نه تازی بود— سخن ها به کردار بازی بود ( گزاره گری فردوسی از زمانه خود به زبان رستم فرخ زاد، فرمانده ایرانی، در نامه به برادرش، ازجبهه جنگ قادسیه ) ولی نیم اشاره یی هم به نقش سیاست استعماری انگلیس در کودتای "حوت 1299" نکرد. که کمربندی از حکومت های نظامی گرد مرزهای حکومت انقلابی روس، کشید؛ از لهستان در اروپا تا ایران و ترکیه. و رضا شاهی که مورد بی مهری شدید سخنران بود، با این برنامه تولد یافت. وریشه بست.

اشاره دوم، شناخت شکل گرفتن ملت ایران، و طرح مسأله ملی درسرزمین ماست. ملت ایران، فرزند طبیعی شکست دو عامل سنتی دراز مدت نظام حاکم قبیله یی، از سپاه مستملکه طلب تزار روس است که با مدتی تأخیر و از سلطنت ناصرالدین شاه، به حضور اجتماعی آغاز کرد.

در حصار نظام قبیله‌یی، تا پیش از این جنگ، بر بنیاد حکومت خلفای اسلام، امور مدنی و دینی مردم سرزمین‌های مسلمان، با فقیهان یا "علمای اسلام" و امور نظامی و سیاسی با نمایندگان یا تحلیف‌شدگان خلافت، و

پس از برچیده شدن بساط خلافت عباسی با قدرت‌های محلی بود. و حکومت شکل پراکنده شاهی داشت. سلجوقی‌ها نقش عمده در پی ریزی حکومت‌های خرده شاهی داشتند. بعدجانشینان چنگیز وجانشینان تیمورهر باربه تقسیم جهان گشایی آن دو پرداختند. و فقیهان درجوار شاهان وامیران با استقلال تمام امور دنیاوی و دینی مردم را حل و فصل می کردند.

بنیاد گذارسلسله صفوی که ازکودکی تعصب خاص شیعی پیدا کرده بود بسیارجوان بودکه بدعت گذاردینی شد. وبا دوهدف اساسی، کمربه تغییرمذهب حاکم بست. نخست به قصد مرزبندی با حکومت مقتدرعثمانی؛ و بعد برای ایجاد قدرتی در برابر قدرت قبایل هفتگانهء قزلباش، که ستون‌های نیروی نظامی وی بودند، و مهار کردن آنها به خدمت گذاری . وازآنجا که نظام مدنی و دینی قلمرو حکومت شاه بربنیاد فقه اهل سنت بود پس از ترویج خون ریزانهء تشیع، به جلب عالمان شیعی ازجبل عامل و قبایل جنوب عراق وعربستان پرداخت. واین عالمان به تدوین مجدد ادبیات مذهب امامی روآوردند. و دویست و سی سال فرصت داشتند تا به رکن اصلی نظام حکومت بدل شوند.

دوران فترت پس اززوال صفویه، به اقتدارروحانیت هم آسیب رساند. هنگامی که قاجار، از درون دورهء فترت سر برآورد، روحانیت شیعه نیز توانست به تجدید سازمان دهی بپردازد، ونحلهء اصولی به بسط شبکهء خود وتصرف مدارس دینی — تنها مرجع آموزش و تعلیم — رو آورد؛ وتا دوران بیست و سه ساله جنگ‌های ایران و روس، روحانیت شیعه چنان اعتباری پیدا کرده بود که فتحعلی شاه برای کسب فرمان جهاد، به نجف روی آورد. و بار دوم، پیشوای مذهبی وقت، خود پرچم جهاد را به دوش گرفت و روانه چمن سلطانیه، مقر اردوی فتحعلی شاه شد. دو وزیر شاه که جنگ دوم را تجویز نمی کردند، تهدید شدند که "همانا شما را درعقیدت وکیش خویش فتوری است..". و آنها دم درکشیدند.

شکست شرم آورشاه و مجتهد ازسپاه روس، پاسخ خود را اول از مردم پایتخت گرفت که فتنهء نا منتظرسفیرکشی را برپا کردند وبعد به "مدرسه" کشید؛ جایی که صدها شاگردمکتب شیخ احمد احسائی عصیان

سنجیده خود را در جنبش "باب" آشکار ساختند. و ابتدا "روحانیت" را به مبارزه طلبید و بعد سلطنت را؛ و ناصرالدین شاه، هم - دست با روحانیت، در "بابی کشی" و در واقع سرکوب آغاز هشیاری ملی، شقاوتی نشان داد که تاریخ از یاد نمی برد. شاه، انقلاب و آزادی را پشت نام باب می دید و چندان هم اشتباه نمی کرد. نتایج قرارداد ترکمانچای، ژرف ترازواکنش برخاسته در "جنبش باب" بود و با هر فشار برتوده مردم، شیرازه نظام سنتی که سلطنت و روحانیت محافظان آن بودند، بیشتر می گسست.

در نامه های سید جمال الدین اسدآبادی، از جمله نامه یی است خطاب به ملکه انگلیس که از چندین هزار زندانی زنجیری در زندان ناصرالدین شاه خبر می دهد و از وی استمداد می کند. و در تاریخ بیداری ایرانیان، آمده است که خفیه نویسان ناصرالدین شاه، به او گزارش دادند، در محله "سنگلج" عده یی شب ها در خانه یی جمع می شوند و درباره اوضاع مملکت گفت و گو می کنند. شاه فرمان داد تمام آنها را بگیرند و پیش او بیاورند. و دستگیرشدگان را زنده در چاه بزرگی ریختند که مخصوص برف های زمستانی کاخ بود و شاه تفنگ یکی از قراولان را گرفت و پی در پی درون چاه شلیک کرد. ...

ملت به بلوغ رسیده بود. انبوه زنان پایتخت سر راه کالسکه شاه جمع می شدند و با صدای بلند از او نان می خواستند. جامعه شهری، مطالباتش را به رخ شاه می کشید. امتیازفروشی های او به خارجی ها با مخالفت و مقاومت مردم روبه روده بود. بحران نظام حکومت قبیله یی به کارگزاران دربار شاه هم اثر کرده بود؛ آنها هم بوی انقلاب می شنیدند. کسی که ناصرالدین شاه را کشت، از شکنجه دیدگان زندان شاه بود که به دسته انقلابی میرزا آقاخان و شیخ احمد روحی و خیرالملک در استانبول پیوسته بود.

فرمان مشروطه و قانون اساسی که رسماً حاکمیت ملت را اعلام می کرد، حاصل شصت سال مبارزه و جان بازی مردمانی بود که یا گم نام ماندند و یا به آنها تهمت بی دینی و بایگري زدند. این ملت همه

ساکنان سرزمین ایران را در برمی گرفت. و از زمان تصویب قانون اساسی، تا دوران فترت پس از شکست کودتای محمد علی شاه، مدافع حکومت مشروطه و مخالف سرسخت بازگشت استبداد بود.

با این سابقه زنده که پیش روی ماست توسل به بحث های حاشیه یی که با موضوع نیز انطباق نمی یابد کاری است عبث. البته آزادی به يك



متفکرسیاسی حق می دهد که فی المثل برای ساکنان اندک دهی کوچک، واقع در منطقه کوهستانی دور، با امکان معاش چند گوسفند و یک مزرعه دیم، و ابزارکار چوبی برای شخم زدن و فاقد ابتدایی ترین نیازمندی های زندگی، روی کاغذ یا در عالم خیال حزب کمونیست مجهز به آرمان دیکتاتوری پرولتاریا بسازد. اما واقعیات به چنین متفکراهل کتاب، چه می گوید؟

تجربه های تاریخی آذربایجان را به یاد بیاوریم: اگر انجمن ایالتی آذربایجان به دفاع از مشروطه برنمی خاست، مشروطه یی در ایران پا نمی گرفت. ستارخان و باقرخان، تهرانی یا اصفهانی نبودند و خان ها و رئیس قبیله های مستبد به سپاه روس تکیه داشتند. چرا قیام مترقی کلنل لاهوتی در آذربایجان استقبال نشد؟ پیشه وری، روزنامه نویس بود و هنگامی که حکومت آذربایجان را در پناه قوای شوروی پی ریخت، سی سال سابقه مبارزه انقلابی داشت، طی چند ماه دانشگاه تأسیس کرد و رادیوساخت و شبانه به اسفالت خیابان هامی پرداخت، اما روزی که قوای شوروی آذربایجان را ترک می کرد او را هم با سران حزبش برد. حزبی که نیروی نظامی داشت و باید از آنچه انجام داده بود، دفاع می کرد.

او وجه المصالحه قرارداد نفت بین مسکو و تهران شده بود. نیتی که داشت با راهی که پیش گرفته بود، نمی خواند. و آذربایجان بابت خطای یک روشنفکرانقلابی مؤمن، بهای گزافی به نظام مستبد حاکم پرداخت. گذشته از کشتارها و زهرچشم گرفتن ها؛ امیدهایی که به این حرکت انقلابی برای مهار قدرت ارتجاع در کشور بسته شده بودند نیز همه برباد رفت. خود او هم درسرزمین میزبان، قربانی "حادثه" شد!

آنها که امروز دچار تب "پان تورکیزم" شده اند، اگر تصور می کنند سایه واشنگتن، برسر قفقاز، ازسایه مسکوسنگین تراست، خود را فریب می دهند.

در تمام دوران هشتاد سال اخیر اکثر مردان بزرگ فرهنگ و سیاست و اقتصاد ایران، آذربایجانی بوده اند و هم در فرهنگ آفرینی انقلاب مشروطه و هم درساخت و گردش ماشین حکومت شرکت داشته اند. روزی که ملک الشعراء بهار در آغاز مجلس پانزدهم از تریبون مجلس گفت "ارتجاع دارد از آزادی انتقام می گیرد" رو به بزرگ مالکان آذربایجان داشت که ارادهء مجلس را قبضه کرده بودند. و نقش عمده درمیخ کوب کردن حرکت جامعه داشتند. ولی کسی دسته بندی آنها را به حساب مردم آذربایجان نمی گذارد. جمال امامی در مبارزه با جنبش ضد استعماری

ملی کردن نفت و دولت مصدق، میدان — داری می کرد، اما سوی دیگرهم از آذربایجانی و کرد پشتوانهء جبههء ملی یکی و دوتا نبودند و همه مبارزه یی را که در گیر بود، ایرانی و ملی می شناختند. تلقی آنها از ملی، همان بود که شهریار در قصیده یی به مناسبت واقعهء آذربایجان ساخت:

جان به قربان تو ای جانانه آذربایجان      سر تو باشی در میان  
هرجا که آید پای جان

شهریار نیاز نداشت به زبان ملی خود بتازد که عرصهء بیان او را تنگ کرده است! و با همان استادی و قدرت "حیدر بابا" را میساخت که "دو مرغ بهشتی" و "افسانهء شب" را. و بین آنها جدایی نمی دید و نیاز پیدا نکرد کمر به نابودی زبان "فارسی" و سوزاندن شاهنامهء فردوسی ببندد.

اشارهء سوم به ضرورت شناخت ریشهء مسائل در رابطه با شرایط زمانی و مکانی طرح آنهاست. در آغاز قرن بیست، همین تب که امروز اندیشهء مسأله سازان "کشور کثیر المله" را به خود مشغول ساخته، با حرارت هرچه بیشتر مطبوعات عثمانی را می سوزاند. و روشنفکران و هنرمندان ایرانی را به واکنش واداشت. کسروی، دانشمند و پژوهشگری که حتی در لحظه یی که در اتاق بازپرس و کاخ دادگستری به ضرب سلاح های گرم و سرد "فدایان اسلام" پاره پاره شد، لهجهء "آذری" خود را حفظ کرده بود، در پاسخ به حملهء مطبوعاتی ترك ها، تحقیق با ارزش خود را در بارهء زبان مردم آذربایجان و زمان و طرز اشاعهء ترکی در آن منطقه منتشر کرد که انعکاس بین المللی داشت و درهای عضویت چندین آکادمی جهان را به روی او گشود. او، نشان زبان آذری را در چندین روستای محل گرفت که بعد استادان دیگر راه او را در این زمینه دنبال کردند.

آن زمان، در پی انقلاب اکتبر، حزب "مساوات" می کوشید برقفقارمسلط شود ولی سرانجام حزب کمونیست قدرت را به دست گرفت. در زمان تسلط مساواتی ها، سید ضیاء الدین طباطبایی به رسالت از جانب دولت وقت ایران به باکو رفت. متأسفانه اطلاع مشخصی از این رسالت سیاسی ندارم، ولی می دانیم که کسروی، از یاران "شیخ محمد خیابانی" و "هیأت" عضو دیگر حزب دموکرات آذربایجان از حزب کنار کشیدند و کسروی از بیم تعقیب حزب، پیاده و مخفی تبریز را ترك گفت و به تهران آمد. حدسی که دارم — البته تا دلیلی بر آن نیابم از حدس فراتر نخواهد رفت — این است: سیاست حاکم جهانی که آن زمان در قدرت

برتر انگلیس تمرکز یافته بود، در صدد تأسیس حکومتی مستقل از تلفیق قفقاز و آذربایجان بود که از دوسو، این زمینه سازی با شکست رویارو شد: يك، پیروزی حزب کمونیست در برجیدن بساط مساواتی ها. دو، اقدام حکومت مرکزی ایران در برجیدن رهبری شیخ محمد خیابانی. تکرار می کنم که این هنوز يك گمانه زنی است. شاید آن قسمت از "زندگانی من" که کسروی خود آن را جدا کرده بودوشنیده ام از میان اوراق کتابخانه اش پیدا شده و به چاپ رسیده، به این گمان روشنی بدهد. بسا که کسروی، با همین حساسیت، بعد برای خنثی کردن تلاش های شیخ خزعل، به ریاست عدلیه خوزستان رفت که در آنجا هیچ نکته را مبهم نگذاشته است.

حرکت شیخ خزعل، آن زمان از جانب روحانیت حمایت می شد. "مدرس" که وزنه معتبر روحانیت بود، فعالیت پارلمانی خود را برای بازگرداندن احمد شاه با سازمان سیاسی شیخ، پیوند زده بود. آنچه مانع راه این اتحاد شد، تغییر جهت سیاسی انگلیس در خلیج فارس بود. وگرنه "همه اسباب بزرگی" برای رسمیت دادن به سلطه شیخ بر خوزستان، فراهم آمده بود. و این ادامه راهی بود که مأموران سیاسی انگلیس پیش پای لندن گذاشته بودند. نگاهی به تاریخ قاجار "واتسن" انگلیسی که پیش از انقلاب مشروطه، دیپلمات مأمور ایران بود، قطعی بودن این راه را نشان می دهد. اما با تغییر سیاست لندن و ترجیح استقرار حاکمیت مرکزی، برای امنیت چاه های نفت، "سردار سپه" شخصاً به خوزستان رفت و با شیخ خزعل به تهران بازگشت. و قزاقان او به سرکوب سرکشی ایلات لرستان کمر بستند.

این جزئی از شمای ایران آغاز قرن بیستم تا 1920 بود. توهّم ایجاد يك حکومت کُرد هم وسیله لندن دامن زده شد اما خیلی زود، در کنار تقسیم قلمرو کرد عثمانی، بین سوریه، عراق و ترکیه جدید به فراموشی سپرده شد و مسأله یی به نام "کرد" به وجود آمد. مسأله یی که تعصب کور "پان تورکیزم" آن راهرچه بیشتر پیچیده کرد. همان طور که در عراق و سوریه عنصر "عربیت" به آن گره زد. اما واکنش های قبایل کردهم به شرایط جدید، نباید فراموش شود که از حدود سرکشی ها و تجاوزهای ایلی و مذهبی فراتر نمی رفت. حمله های شکار به رهبری "سمیتقو" به روستاهای رضائیه و ویران کردن خانه ها و قتل و غارت روستاییان، بریدن پستان زنان، و به ترکیه عقب نشستن، هنوز از یاد ها نرفته است. و شگفت این است که فجایع این خان خون آشام، به ملی گرایی و بیداری ملی کرد تعبیر شود. و جنبه خلق و خوی ایلی آن پوشیده بماند. این نوع اغماض جز "شوونیسم" نامی ندارد.

اما آغازسده بیست و یکم که طلعه آن از دهه های پایانی سده بیست آشکار شد ، مارا با دوران تاریخی تازه، ومرحله نوی از عصرسلطه امپریالیسم روبه روستاخته است که بازوی آهنین قدرت در اختیار کارگزارانی جز کارگزاران قدیم است. و صحنه گردانی، جا به جا شده است؛ از قاره یی به قاره دیگر. تا پایان قرن بیستم اروپا هنوز احساس می کرد دررقم زدن وقایع جهانی، به حساب می آید. درست بعد از نیمه سال دوم سده بیست و یک، هنگامی که رئیس جمهور "بوش" با صدای گره خورده به " محور شر" اعلان جنگ داد، وضع تغییر کرد. ارتش آمریکا به زودی پشت به متحدان اروپا، پشت به سازمان ملل و پشت به امواج اعتراض جهانی به يك کشور عضو سازمان، حمله برد و قدرت آتش و نوآوری های تسلیحاتی خود را به نمایش گذارد. از جمع دولت های اروپا، تنها نخست وزیر انگلیس با بوش هم راه شد. پیش از حمله به عراق، ارتش آمریکا در کنار مخالفان بومی طالبان در افغانستان حضور یافته بود؛ جنگی که تأیید سازمان ملل را با خود داشت. ولی درعراق، سرنوشت دیگری فراتر از درك آقای بوش و یارانش، رقم خورد. صدام که تاب جنگ رسمی با خشن ترین ومجهزترین ارتش جهان را نداشت به شکست تن داد وپنهان شد وارتش مسلح اوپراکنده گشت وبه جنگ های چریکی رو آورد. بیش از سه سال است ارتش مقتدر آمریکا اسیرجنگ های نامنظم وچریکی است که غیرمستقیم از مرزهای همسایگان متحد آمریکا تغذیه می شود. بوش اعتراف کرد ارتش آمریکا درعراق باسرنوشتی نظیر جنگ ویتنام رو به رو شده است. ومی بینیم که جنگ تحمیل شده به عراق، اکنون بردوش دولت آمریکا هم سنگینی می کند.

این جنگ به روشن ساختن گوشه های تاریك بسیاری از امور منطقه كمك کرد؛ از جمله ما اکنون می دانیم که "استراتژ"های واشنگتن، برای آسیای غربی چه رؤیا درسر دارند. واز سال ها پیش برای آن در تدارك "ایدئولوژی" بوده اند. سپس بیمارگونه به کار ترتیب جنگ مذهبی در وسعت امپراتوری خلافت عباسی روآورده اند، روی کرد آقای بوش به جنگ های صلیبی واصطلاح "محور شر" تصادفی نبود. او می خواست با پرچم "صلیبیون" به فتح قلمرو خلافت اسلام برود، که سده های بسیاراززوال تاریخی آن گذشته است. این خود، نشانی است که محافظه کاران آمریکا، پشت به آینده دارند.

هنوزشش ماه ازروشن طرح خاورمیانهء بزرگ آقای بوش دريك سایت انترنت وابسته به پنتاگون نمی گذرد که هدف های واقعی او را با نقشه رؤیایی دولت ها ومرزهای آینده این منطقه فاش کرد و با تکذیب

واشنگتن روبه روشد. ولی جهت گیری های جنگ در عراق و افغانستان از دردست اجرا بودن چنین طرحی حکایت می کند. دلیل روشن تصمیم واشنگتن را نیز باید در احساس قدرت یگانه بودن، و خواست رها ساختن خود از قید و بندهایی دانست که قدرت های نیمه اول سده بیستم در کادریاست های خویش به وجود آورده اند و در نظم سیاسی جهان، جا افتاده است. و "نظم نوینی" که آقای بوش به مردم منطقه نویداستقرارش را می دهد باید در این مسیر باشد و از آنجا که لازم است به بلندپروازی های این معتقد مؤمن کلیسا پاسخ دهد دامنه عمل را به سراسر گستره خلافت عباسی گسترده است تا تکلیف جهان گشایی خود را با حریف روس و حتی چین، نیز روشن سازد. بحث این است که اروپا هم در برابر شیوه تهاجمی آمریکا، سیاست انتظار و تسلیم پیش گرفته است و واکنشی بیش از تلاش برای حفظ جایی در مکان سابق حضور خود در منطقه، نشان نمی دهد. سیاست رقت بار اروپا در حمله اسرائیل به لبنان که نقض آشکار منشور سازمان ملل و نفی اعتبار آن بود — البته پس از حمله آمریکا به عراق — شاهد این مدعا است که دولت های اروپا، هم چنان خود را به رعایت اراده "قدرت اول" ملزم می دانند.

اما راستی، بسته بندی های "دموکراسی" و "نظم نوین" این مسیح آمریکایی، چه "سوقاتی" برای "خاورمیانه بزرگ" او که دیگر خاورمیانه نیست، در خود دارند؟. دانستن این "سکره" امروز چندان دشوار نیست. اندکی حافظه می خواهد تا به صورت تاریخی، هدیه های ارتش آمریکا را به ملل آسیا شماره کنیم: نخستین هدیه در روزهای پایانی جنگ جهانی، به مردم ژاپن، نثار دو بمب اتمی به دو شهر "هیروشیما" و "ناکازاکی". هدیه آتش و انفجار بی انقطاع و چندین ساله، و سرزمین سوخته به مردم آسیای جنوب شرقی، که توانسته بودند مستعمره داران اروپا را از سرزمین های خود برانند. هدیه 28 مرداد به مردم ایران که کوشیده بودند به دوران "استعمار نفتی" انگلیس در کشور پایان دهند. و هدیه کاپیتولاسیون خصوصی پیوست قرارداد نظامی محرمانه به کشورهای مستقل که در جهان دو قطبی به جرگه بلوک غرب می پیوستند و بایدارتش خود را به مستشاران و سلاح های آمریکایی سپردند. هدیه اختیار مطلق و نامحدود در تاخت و تاز دولت لجام گسیخته و مهارنشده اسرائیل به مردم فلسطین و همسایه های عرب خاور نزدیک. هدیه جنگ های محلی به منطقه برای گرم کردن تجارت اسلحه و صد البته برای حضور نظامی — نظیر جنگ ایران و عراق — هدیه "فنا تیسیم" و تروریسم دینی به کشور تازه روبه رشد افغانستان، زیرلوای مبارزه با کمونیسم. و تکرار همین هدیه به کشورهای آسیای

مرکزی نواستقلال. وتازه ترين هديه، حمله برق آسای نظامی و "جنگ های تمیز" که اول بار مردم عراق پس از تصرف کویت از جانب ارتش صدام حسین، قربانی آن بودند. و بار دوم با اراده گرایی آقای بوش.

وجنگالی ترین هديه: فجایع ارتش آمریکا در افغانستان و عراق است. حتی در زندان هم اسیران جنگی امنیت نداشتند. و آزار و شکنجه آنها که باشیوه های غیر انسانی همراه بود، نوعی سرگرمی و تفریح برای زندانبانان و محافظان زندان به شمار می آمد. نام زندان "ابوغریب" و زندان های افغانستان و در نظامی "گوانتانامو" در خاک کوبا، در جهان و آمریکا چنان شوری برانگیخت که رئیس جمهور ناگزیر شد

قانونی از تصویب کنگره بگذرانند تا مانع شکایت قربانیان فجایع ازجانیان، به دادگاه های آن کشور شود. یعنی رئیس جمهور و کنگره آمریکا، علاوه بر حق کاپیتولاسیون برای جرایم قوای آمریکا در خارج، ارتکاب شکنجه، آزار و آسیب رسانی به اسیران و زندانیان را هم مجاز و مقبول شناختند که به منزله نقض مقررات و کنوانسیون های جهانی ناظر بر اعمال زمان جنگ است. نظامیان آمریکا از صحنه های فجایع خود برای هدیه بردن به کشورشان فیلم برداری می کردند. این پرونده نشان می دهد که ارتش آمریکا در چه فضایی از روابط و خلق و خوی انسانی و با چه اهداف، پرورش یافته است. و مقامات آن کشور از رئیس جمهور تا نمایندگان کنگره و سناتورها، با اعمال غیر انسانی نظامی ها در خارج، موافقند.

حالا فکرمی کنید رئیس دولتی با چنین ظرفیت، "نظم نوینی" که برای آن خاورمیانه رؤیایی و بزرگ بسته بندی کرده، چیست؟ - دین و مذهب یکی از جاذبه های این نظم است. و جاذبه دیگر، درهم شکستن

و محدود کردن مرزهای طولانی و تألیف های جدید از ترکیب های قبیله ای و قومی. آن نظم که سعی شد با شکستن حکومت فدراتیو یوگسلاوی، در بالکان برقرار شود؛ و اصطلاح "بالکانیزه" را با خود آورد. امامی دانیم که حتی شکستن فدراسیون یوگسلاوی هنوز نا تمام است. جاذبه سوم - هدف اصلی - منابع انرژی در این قلمرو گسترده و غنی است. و تنها يك نگاه به محدوده های جانشین کشورهای کنونی، در نقشه همراه طرح، کافی است تا به سادگی راز رؤیای واشنگتن را برای بالکانیزه کردن سراسر غرب و مرکز آسیا برملا کند: سنگینی وزنه ایران و ترکیه هر کدام با شصت و پنج تا هفتاد میلیون جمعیت و تجربه درازمدت حاکمیت ملی، طبیعی است در طرح جدید نمی توانسته توجه طراحان را جلب نکند. بالکانیزه کردن، همان فرمول قرن های 18 تا 20 استعمار است

که: " تفرقه بینداز و حکومت کن" .

آمریکا که اراده کرده است در آغاز سده 21 درنئوکلنیا لیزم جاری آسیا، نظم نوی برقرار سازد، توسل به فرمول قدیم را فراموش نکرده و به موازات دامن زدن به بی اعتمادی بین کشورهای منطقه، پشت طرح دعوا و زیاده طلبی امارات جنوب خلیج فارس علیه ایران پنهان می شود؛ وازسوی دیگر می کوشد مخالفت و نارضایتی مردم ایران را از رژیم خلافت حاکم بر ایران، به انحراف به کشاند. و به ترویج بحث های جداسری و تبلیغ سکتاریسم قومی پرداخته است. و میزگرد این نوع مدعا ها را نیز در واشنگتن و کریدورهای سنا و کنگره برپا می کند.

کسانی که از ستم ملاهای حاکم، به جان آمده اند، باید بدانند که تنها نیستند. و این ستم بر همهء مردم ایران يك سان جاری است. ترك و فارس و کرد و عرب و سنی و شیعه و بهائی و یهودنمی شناسد. و باید دست به دست هم داد و ریشهء آن را خشکاند. راه این کار هم رفتن به واشنگتن و كمك خواستن از دولت آمریکا نیست؛ پیوستن به مبارزان داخلی است . اما اگر درد دیگر دارند و واشنگتن را گره گشا می دانند، توجه داشته باشند که صف خود را از مردم ایران جدا می کنند و در ایران چندان وجدان ها بیدار شده که دوست را از دشمن باز شناسند. زمان و مکان را بشناسیم و با هشیاری و آگاهی و بینش جهانی و بومی به حل و فصل مسائل خودمان پردازیم. و این دقیقه را نیاز یاد نبریم که توقف حرکت ماشین جنگی آقای بوش در عراق، می تواند به تغییر مسیر نومحافظه کاران بینجامد. هرچند این ماشین نمی تواند مدت زمان زیادی بی تحرك بماند.

---

## سمینار مسائل ملی - قومی ( احسان دهکردی )

«فدراتیو زبانی» پیشنهادی برای بحث !

احسان دهکردی

« صلح عبارت است از محو خشونت، دست یازیدن به فعالیتهای صلح آمیز غیرمسلحانه و سازماندهی مسالمت آمیز اعمال بشری.» اما نوئل کانت

هدف از این مقاله از یکطرف گشودن بحث و تبادل نظر در مورد یکی از مشکلات اساسی و مهم کشورمان است و از طرف دیگر شفافیت بخشیدن به بعضی نقطه نظرهایی است که در این باره تا کنون از طرف برخی از سازمانها و شخصیتها عنوان شده است.

در این زمینه می توان بخصوص از سازمانها، گروهها و اشخاصی نام برد که در مورد مشکلات و مسائل «اقوام» یا «ملیتهای» (1) ساکن ایران اظهار نظر کرده اند. و این اظهار نظرها نه تنها راه گشای مشکلی نشده، بلکه حتی تحریک کننده عدهای علیه عدهای دیگر نیز بوده است.

به نظر من جنبش سیاسی کشورمان باید خود را از الگو برداریهای سیاسی و ایدئولوژیک تاریخ سیاسی گذشته رها کند تا بتواند تحلیل و برنامه های خود را از شرایط مشخص جامعه ایران آغاز کند و با پذیرش چندگونه گی نظرها و حقایق، در پیچ و خم های حرکت سیاسی راه های جدیدی را در پیش جامعه بگشاید و فضای دیگری بر جنبش سیاسی کشور حاکم گرداند.

بحث راجع به وضعیت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی «اقوام» یا «ملیتهای ساکن ایران» و یا هر نام دیگری که تحقیر کننده یا تحریک کننده ایرانیان "فارس زبان یا غیر" فارس زبان" نباشد، امروز گذشته از تمامی تاریخی که مدعیان نظرات مختلف در این رابطه اظهار می کنند، حائز اهمیت است.

اهمیت این موضوع در شرایط فعلی با پذیرش این اصل مسلم است که ایران امروز بدون در نظر گرفتن پیشینه تاریخی اش که از طرف صاحب نظران به گونه های مختلف مطرح میشود، از مردمی تشکیل شده که دارای زبانها و گویشهای مختلف محلی اند.

با مدرنیزه شدن دنیای جدید و ایجاد ارتباطات میان روستاها و شهرها هر یک از این مناطق برای گذران زندگی معیشتی خود مجبور به یادگیری زبان دیگری غیر از زبان مادری خویش شده اند.

در واقع این بخش از مردم حداقل دارای دو زبانند که یکی زبان مادری بوده و زبان دوم را در دوره های مختلف تاریخ یا به اجبار



دولت‌های حاکم در ایران یا با در نظر گرفتن نیازهای شخصی خود به‌اختیار برگزیده‌اند.

این زبان دوم در کشور ما زبان فارسی بوده است - زبان رایج و اصلی در ایران و زبان دوم غیرفارسی زبانان -.

این آن حقیقت غیرانکاری است که از واقعیت امروزی جامعه ما نتیجه می‌شود.

اینکه چرا زبان فارسی زبان رایج و اصلی در ایران شده، تاریخی دارد که مسلماً می‌تواند از طرف محققین مورد بررسی قرار گیرد.

تاریخ کشور ما تا قبل از رضاخان پهلوی که به‌اصطلاح آغاز دولت‌های مدرن در ایران بوده است، سرکوب سیستماتیک و گسترده‌ای در مورد ایرانیان «غیر فارس زبان» ثبت نکرده است، ولی در مورد ظلم پادشاهان به مردم کشورشان زیاد خوانده و شنیده‌ایم.

اصولاً این مشکل از زمانی آغاز می‌شود که نهادهای جدید دولتی شکل می‌گیرند و سیستم‌های جدید آموزشی، قضائی و اداری برقرار می‌شوند و روابط شهری به‌سبک غربی در ایران نوید «عصر جدیدی» است.

و این همه از کودتای انگلیسی - ایرانی رضاخان امیرپنجه مازندرانی آغاز می‌شود.

ورود به‌این بحث که رضا شاه و محمد رضا شاه در جهت همگون‌سازی (Assimilation) ستم‌ها کردند و خون‌ها ریختند، تأثیری در شرایط کنونی ما ندارد. در شرایط کنونی باید تلاش و برنامه‌های ما با در جهت به‌رسمیت شناختن زبان‌ها، فرهنگ‌ها و رسوم دیگر باشد، و خود در کردار خویش باید به آن وفادار باشیم. این وفاداری در عمل باید نمود خود را در طرح‌ها و برنامه‌های ما نشان دهد.

سیاست‌هایی که در جهت همگون‌سازی در ایران انجام گرفته است، ناشی از تفکرات پان‌ایرانیسم و ضد حقوق بشر و آزادی‌های انسانی بوده است. هم‌رنگ کردن و یکی کردن زبان و فرهنگ‌های موجود در ایران در یک زبان و فرهنگ، و به‌رسمیت نشناختن زبان‌ها و فرهنگ‌های دیگر نه تنها حرکتی در جهت اتحاد ایران نبوده، بلکه شعله‌های آتشی را برافروخته که امروز با همان ماهیت رضاخانی ولی از زبان بخشی از ایرانیان غیرفارسی زبان بیان می‌شود.

در واقع افراط‌گری‌های دوران پهلوی باعث بروز افراط‌گری‌هایی از طرف

مقابل در دوران کنونی شده است.

پذیرفتن این واقعیت و رعایت حق و حقوق شهروندی برای ملت با توجه به تنوع زبانی و فرهنگی در ایران، گام اساسی است برای رفع ستمی که همه ایرانیان تا کنون با آن دست به گریبان بوده اند.

### نقد نظریه «خودمختاری قومی (اتنیکی)» و «حق تعیین سرنوشت ملل»

بیان شعارهایی از نوع «خودمختاری قومی» یا «حق تعیین سرنوشت ملل» در ایران باید در اساس بر وجود پیش‌فرض‌هایی که تاریخ ایران را شکل داده‌اند، متکی باشد تا بتواند تحقق خود را در شرایط کنونی مسلم بداند. یعنی پذیرش این پیش‌فرض که اقوامی در شکل‌گیری یک کشور سهمیم بوده‌اند و حقوق از دست‌رفته خود را اکنون طلب می‌کنند، مانند تشکیل کشور یوگسلاوی که از به هم پیوستن سه قوم صرب، کروات و اسلونی تشکیل شده بود، ولی صرب‌ها بر آن جامعه حکومت می‌کردند، یا چکسلواکی که از چک‌ها و اسلواک‌ها تشکیل شده بود، ولی چک‌ها بر آن سرزمین سلطه داشتند، یا شوروی سابق که از اقوام بسیاری تشکیل شده بود، ولی روس‌ها حاکم بودند.

اکثر کشورهایی که به شکل فدراتیو اداره می‌شوند، در دورانی شکل گرفته‌اند که مفاهیم جدیدی چون ملت، قانون اساسی و دولت مدرن شکل گرفته بود.

اصولاً فدراتیو بکارگیری روش‌هایی است که در دوران مدرن با در نظر گرفتن تفاوت‌ها و اختلافات داخلی یک کشور راه حل مسالمت آمیزی را جستجو می‌کند تا اتحاد و یکپارچگی را حفظ کند، و تنوع را به رسمیت شناسد.

مثلاً آمریکا در سال ۱۷۸۷ از به هم پیوستن ۱۳ ایالت به مثابه اولین کشور فدراتیو دنیا تشکیل شد و یا سوئیس که از اتحاد ۲۲ کانتون (۲) با زبان‌های گونه‌گون تشکیل شده است. (۳)

در کشورهایی که از به هم پیوستن چند قوم تشکیل شده ولی در شرایطی خاص، قومی بر قوم یا اقوام دیگر تسلط یافته و حقوق دمکراتیک دیگر اقوام را نقض کرده است، شاهد جنبش‌های جدائی‌خواهانه و استقلال‌طلبانه هستیم. و این همان موردی است که از طرف ایرانیان طرفدار «خودمختاری قومی» یا طرفداران «حق تعیین سرنوشت ملل» طرح می‌شود.

طرح این گونه شعارها در ایران در شرایطی می‌تواند درست باشد که ایران از بدو شکل‌گیری خود به‌عنوان یک کشور از چند قوم صاحب سرزمین شکل گرفته باشد. مانند یوگسلاوی، چکسلواکی، روسیه و... .

البته گفتنی است که کشورهای مدرنی چون کانادا، سوئیس و بلژیک هم در مجموعه این کشورها هستند، ولی در این کشورها سلطه قومی علیه قوم دیگر وجود نداشته است. و آنها تلاش کرده‌اند که مشکلات چند زبانی و چند فرهنگی خود را با توجه به‌برابر حقوقی انسان‌ها، قوانین حقوق بشر و دموکراسی از طریق برپایی پارلمان و رأی‌همگانی حل کنند تا از طرق دیگر!

البته تاریخ بازتاب دوران‌های سختی گذشته هم است، ولی جهت حرکت جامعه بر مانده‌گاری تبعیض‌ها و نابرابری‌های قومی و نژادی نبوده است و آنچه امروز در این کشورها می‌بینیم گواه بر این مدعاست.

آیا ایران نیز از بهم پیوستن چند قوم شکل گرفته است ؟

در ایران قبل از ورود اقوام آریائی در کناره بین‌النهرین تمدن‌های بابل، سومر و اکد وجود داشتند.

تاریخ مهاجرت آریائی‌ها را به ۲۰۰۰ تا ۲۵۰۰ سال قبل از میلاد مسیح تخمین زده‌اند که شامل پارت‌ها، پارس‌ها و مادها بوده‌اند که در فلات ایران ساکن می‌شوند و از میان آنها سلسله‌های متعددی چه بر کل ایران و چه در بخشی از ایران حاکم بوده‌اند.

کشور ما بعد از دورانی طولانی که مورد حمله و سلطه اسکندر مقدونی، اعراب، چنگیز و تیمور قرار گرفت، توانست دوباره خود را باز یابد و خاندان‌های صفوی و قاجار بر سراسر ایران سلطه یافتند.

در واقع در بستر یک تاریخ چند هزار ساله پیوندهای قومی میان ایرانیان و غیرایرانیان است که زبان‌ها و اقوام گوناگونی در ایران شکل می‌گیرند و ایران امروز را این چنین شکل می‌دهند.

بنابراین ایران از به‌هم پیوستن یا اتحاد «اقوام» یا «ملت‌های» کرد، بلوچ، ترک یا عرب و ترکمن تشکیل نشده است که امروز مدعی استقلال و جدائی باشند.

طرح شعار «حق تعیین سرنوشت ملل» که به‌صورتی وسیع‌تر در اوایل قرن بیستم از طرف کمینترن و احزاب کمونیست طرفدار «شوروی سوسیالیستی» تبلیغ می‌شد، تلاشی بود از طرف لنین و استالین تا علیه کشورهای

سرمایه‌داری جبهه‌های مبارزاتی جدیدی را ایجاد کنند تا کشور جوان «شوراها» از حملات دشمن امپریالیستی مصون بماند.

ایجاد بلوک‌های مبارزه علیه امپریالیسم، رشد و گسترش مبارزات استقلال طلبانه کشور های مستعمره وضعیتی بود تاریخی که «اردوگاه سوسیالیزم» از آن به نفع خود بهره برداری می کرد.

همانطور که می‌دانیم آنچه را که «دولت شوراها» تبلیغ می‌کرد، خود موظف به اجرای آن در کشورش نبود و بسیاری از اقوام در «شوروی» سابق به دست «دولت بلشویکی» سرکوب شدند (گرجستان، آذربایجان، ارمنستان و غیره).

بر این اساس بود که در سال ۱۹۲۲ شعار «حق تعیین سرنوشت ملت‌ها» از برنامه‌های حزبی حذف می‌شود و شعار حق تعیین سرنوشت توده‌های زحمتکش جای آن را می‌گیرد.

آنچه که در شوروی سابق برای دولت بلشویکی قابل قبول نبود، حق شرکت ملیت‌های غیرروس در اداره کشور بود. به دنبال این برخوردها بود که آنها خواهان استقلال شدند و زیر بار دولت مرکزی نرفتند و برای تحقق استقلال خود مبارزه کردند.

همانطور که در بالا اشاره کردیم، یکی از موارد عملی شعار «حق تعیین سرنوشت ملل» وجود «اقوام» یا «ملیت‌هایی» است که در اتحادی یا کنفدراسیونی با هم کشور ایران را شکل داده باشند، و این زمانی است که پدیده‌هایی چون «ملت» و «دولت» در کشوری بوجود آمده باشند. تاریخ ایران گواهی است بر عدم چنین ادعائی.

همانطور که می‌دانیم کشورهای که از به هم پیوستن یا اتحاد چند قوم (یا غیره) با سرزمین اجدادی شکل گرفته‌اند، نه تنها نام جدیدی بر خود نهادند و کشور جدیدی را پایه گذاشتند، بلکه در این پیوندها مرزهای جدیدی شکل گرفت و قوانین مشترکی نیز تدوین شد.

و این موارد کاملاً با وضعیت جامعه ما متفاوت است. تاریخ کشور ما چون تاریخ کشورهای هندوستان، چین، افغانستان و غیره بیان زندگی یک قوم یا طایفه نیست. اقوام و طایفه‌های زیادی در ایران بوده‌اند که اکنون نیستند و اقوام و طایفه‌هایی که هنوز آثاری از آنها موجود است.

در دنیا نیز کشورها از فروپاشی امپراطوری‌ها شکل گرفتند—

امپراطوری‌هایی که از سرزمین‌های بزرگ شکل گرفته بودند، ولی رفته رفته جایگاه خود را از دست دادند و به‌کشورهای کوچک تبدیل شدند – مانند اطریش، آلمان، ایتالیا، یوگسلاوی، چکسلواکی، رومانی، لهستان، مجارستان و..... که از اواسط قرن نوزدهم تا اواسط قرن بیستم، یعنی در دورانی که ظهور پدیده ناسیون Nation در اروپا بوجود آمد، به‌عنوان یک کشور اعلام موجودیت کردند.

حال به‌کشور خودمان برگردیم و در عمل جایگاه کسانی را که از «خود مختاری قومی» دفاع می‌کنند، نشان دهیم. فرض را براین می‌گیریم که طراحان این شعار قصد زندگی در چارچوبه ایران را دارند. با این فرض این شعار در چارچوبه یک کشور مدرن که در آینده بر پایه یک قانون اساسی بنا می‌شود که شعار حقوق برابر شهروندان ایرانی را مد نظر دارد، به‌معنای پذیرش اداره یک منطقه از کشور که اصل حقوق برابر شهروندی را زیر پا می‌گذارد و سلطه یک قوم یا نژاد را به‌رسمیت می‌شناسد، نیست؟

این شعار در عمل به‌معنای این نیست که یک شهروند غیر کرد ساکن در کردستان یا غیر ترک ساکن آذربایجان ایران حق شرکت در اداره داخلی این استان‌ها (یا هر تقسیمات دیگر کشوری) را ندارد.

اگر طراحان و شعار دهندگان این نظریه فقط با یک زبان محلی موافقت کنند و اجازه سخن گفتن به‌زبان‌های دیگر را هم ندهند، چگونه کشوری خواهیم داشت!!؟

1. زبان ارتباطی میان مردم چه زبانی خواهد بود؟ (با توجه با دشمنی با زبان فارسی)

2. هیچکس حق خروج از منطقه خودمختار را برای ساکن شدن در دیگر نقاط کشور ندارد، چون مهاجرت پایه‌های اصلی شکل‌گیری این نظریه را به‌چالش می‌کشد و سبب محدود شدن حقوق شهروندی افرادی می‌گردد که به‌ملیت ساکن در يك منطقه تعلق ندارند.

3. آیا قانونی که اداره امور مثلاً ترک‌های آذربایجانی به‌دست، آذربایجانی را تعیین می‌کند، دمکراتیک است؟ نژادپرستانه نیست؟

4. چگونه می‌توان تشخیص داد که مثلاً فرد ساکن کردستان کرد است

یا کرد نیست، تا بتواند مسئولیت‌های اداری منطقه را بپذیرد؟  
(چون اصل خودمختاری بر حاکمیت مثلاً کرد بر کرد است.)

متأسفانه این گونه شعارها نه تنها به تعمیق دمکراسی و آزادی در ایران کمکی نمی‌کند، بلکه باعث انحراف مبارزات آزادی‌خواهانه و دمکراتیک مردم نیز می‌شود.

### فدراتیو چیست؟

می‌گویند با این که اتحادیه شهرهای یونان اولین تجربه شناخته شده در باره فدرالیسم است، اما این واژه در فرهنگ سیاسی یونان قدیم وجود نداشته است، زیرا این اتحادیه‌ها اجتماعی را تشکیل می‌دادند که بر اساس Foedas (ریشه کلمه فدرالیسم) استوار بود. یعنی قراردادی بین شهرهای مستقل برای رسیدن به هدفی مشترک در مسائل دیپلماتیک، نظامی، تجاری و حتی ورزشی.

پیر ژوزف پرودون می‌گوید: “اصل فدراتیو باید شامل توافق و آشتی دادن قدرت و آزادی باشد. نظم سیاسی بر اساس دو اصل متعارض قدرت و آزادی استوار می‌گردد. سیستم فدرالیسم به آزادی ارزش بیشتری می‌دهد.”

وی اضافه می‌کند: “که فدرالیسم به معنای وسیع، عبارت است از قواعد کلی اصلاح روابط اجتماعی.”

در واقع فدرالیسم بیان نظری است که می‌خواهد جامعه را با حفظ گونه‌گونی در وحدت و یگانگی نگه دارد.

فدرالیسم می‌تواند در چند نوع طرح شود، یکی فدرالیسمی که قصدش ممانعت از شکل‌گیری قدرتی متمرکز است، دومی فدرالیسمی که تمرکز گراست و سومی فدرالیسمی که متعادل است و بین نمونه یک و دو قرار دارد.

سیستم فدراتیو برای اداره یک کشور سیستمی قدیمی نیست، هر چند که دولت – شهرهای یونان و یا ایتالیای دوران رنسانس را بتوان به نوعی فدراتیو تشبیه کرد، ولی تکامل سیستم فدراتیو و گسترش آن در قرن بیستم بوده است. بعد از جنگ جهانی اول کشورهای یوگسلاوی و چکسلواکی از جمله کشورهای فدراتیو هستند .

### فدراتیو زبانی

گفتیم که فدراتیو بر اصل اساسی حفظ اتحاد در عین کثرت بنا شده است.

بر این اساس است که در کشور ایران با توجه به مباحث بالا و با توجه به تنوع زبانی که وجود دارد، می‌توان به‌ممکن بودن فدراتیوی از نوع زبانی اندیشید.

در کشور ما با توجه به شیوه تولید آسپائی که بر حکومت‌های متمرکز و استبدادی استوار بوده و سابقه‌ای بیش از هزار سال دارد، به نظر من شیوه غیرمتمرکز فدراتیو زبانی کاربرد بیشتری دارد.

اساس فدراتیو زبانی بر مورد توجه قرار دادن و قانونی کردن روابط انسان‌ها در تنوع‌شان در زبان، فرهنگ و آداب و رسوم است. البته آن فرهنگ و آداب و رسومی که قوانین حقوق بشر را نقض نکند.

بر این اساس در یک کشور می‌تواند یک زبان اداری و دولتی وجود داشته باشد، ولی زبان رسمی نمی‌تواند یکی باشد.

نمونه آن سوئیس است که در بیشتر کانتون‌های آن دو زبان تا سه زبان رسمی وجود دارد.

در دنیا کشورهای زیادی هستند که به شیوه فدراتیو اداره می‌شوند، فدراتیوی از نوع زبانی به معنای تقسیمات کشوری، نه براساس قوم یا نژاد که منسوخ و مخالف قوانین حقوق بشر است، بلکه بر اساس تنوع زبانی، سوئیس، هندوستان و بلژیک از این نمونه‌اند.

فدراتیو آمریکا بر تمرکز تکیه دارد و فدراتیو آلمان بر عدم تمرکز و در هر دو کشور مسائل سیاسی عامل شکل‌گیری فدراتیو در این کشورها است نه مسائل قومی یا زبانی.

آمریکا از ۱۳ ایالت مهاجر نشین شکل گرفت و در آلمان "متفقین" برای عدم شکل‌گیری قدرت متمرکز در این کشور شیوه فدراتیو را برگزیدند.

آن فدراتیوی که شما در شوروی و یوگسلاوی شاهدش بودید، فدراتیوی قومی بود که گفتیم از جنبه‌های زیادی نه عملی بود و نه برابر حقوقی انسان‌ها را مد نظر داشت.

در شوروی و یوگسلاوی بدلیل سیستمی آلوده به تبعیض و تحقیر برای دگر اقوام ساکن آن سرزمین‌ها که ناشی از سیستم غلط مناسبات میان اقوام

با زبان‌ها و فرهنگ‌های متفاوتی بود، نتوانستند اتحادی منطقی میان ملیت‌های خود برقرار کنند و از هم پاشیدند.

دمکراسی غربی یعنی مشارکت مردم در امور سیاسی، حقوق برابر شهروندی و آزادی‌های سیاسی و اجتماعی، رمز موفقیت کشورهای چند قومی در گذار از مرحله حقوق پیشامدرن به حقوق مدرن بوده است.

### زیرنوشت ها :

- در این مقاله به جای نام بردن مکرر از «اقوام» یا «ملیت‌ها» از کلمات «ایرانیان غیر فارس زبان» استفاده کرده‌ام.
- لندهای آلمان، کانتون‌های سوئیس، ایالت‌های آمریکا و استان‌های ایران تقسیمات کشوری هستند.

(۳) البته برای اطلاع خوانندگان می‌گویم که اولین اتحاد سوئیس در سال ۱۲۳۵ از پیوستن سه کانتون به منظور صلح داخلی و در دفاع از حمله هابسبورگ‌ها بوجود آمد که در تکامل خود به حکومتی فدراتیو بر اساس تنوع زبانی رسیده است.

---

## سمینار مسائل ملی - قومی (فریدون با بایی)

راه حلی واقع بینانه برای مسائل قومی-ملی و زبانی  
در ایران

فریدون با بایی

در سال ۲۰۰۵ ما، در جلسه های ماهانه گروه مطالعات تاریخ معاصر ایران- مونترآل، درباره تحول تاریخی مسائل قومی-ملی و زبانی در



ایران مطالعه و بحث کردیم. در زیر خلاصه ای از این مطالعه و پیشنهاد راه حلی بر پایه این بررسی را ملاحظه میکنید.

## تحول قومی-ملی و زبانی در جهان

طبق اطلاعات کنونی، مبدأ همه اقوام وملتهای ساکن دنیا، مهاجرین آفریقائی میباشند. این مهاجرین در طول هزاره و قرن ها در مکانهای مسکن گزیده و مبدأ کوچهای دیگری شده و در دنیا پراکنده گردیده اند قبیله ها، اقوام، خلقها وملتها، پس از استقرار طولانی و زندگی مشترک مهاجرین در یک سرزمین، بوجود آمده و در شرایط مخصوص، برخی از اقوام، خلقها و ملتها موفق به تشکیل دولت خود مختار و یا دولت ملی(اتا ناسیون) خود شده اند. و برخی دیگر هنوز هم بطور اختیاری یا اجباری در داخل دولتهای مزبور زندگی میکنند.

زبانهای رایج کنونی نیز از یک ویا از چند خانواده بزرگ زبانی می باشند. از تحول وتغییر ورشد این زبانهای مادر، در شرایط متنوع جغرافیائی و تاریخی، گویشها ونیمه زبانها وزبانهای مشخص معاصر بوجود آمده اند.

## تحول قومی-ملی و زبانی در ایران

نگاهی به تاریخ شناخته شده تحولات قومی و زبانی در سرزمین ایران نشان میدهد که ایران به ترتیب مسکن اقوام بومی

آسیائی(مانند ایلامیها و...) اقوام مهاجریا مهاجم هندواروپائی(اقوام ماد، پارس وپارت و...)، یونانی، عرب و ترک، در پنج هزاره گذشته بوده است. اقوام مهاجر مزبور ایران را مسکن خود گزیده و در طول تاریخ چند هزارساله، از آمیزش آنها، اقوام، خلقها(ملیتهای)وملت کنونی ایران بوجود آمده است.

زبانهای رایج در این سرزمین هم بموازات تحولات تاریخی، متنوع و متغیر بوده اند. در هر دوره ای یک یا چند زبان در ارتباطهای رسمی حکومتی یا ادبی بکار برده شده است. زبانهای ایلامی، پهلوی(فارسی باستانی)، یونانی، عربی، فارسی دری و ترکی مهمترین این زبانها میباشند.

آمار زبانهای رایج در ایران معاصر(1) نشان میدهد که ایران یک کشور چند زبانی است. طبق این آمار، زبان مادری در حدود 55% مردم ایران زبانهای شاخه ایرانی خانواده هندواروپائی)

فارسی، کردی، بلوچی و گویشهای فارسی)، 45% زبانهای ترکی ( آذربایجانی و ترکمن) و 2% زبان عربی میباشد.

محل تمرکز عمده گروههای زبانی در ایران (2) کانونهای سکونت اقوام و خلهای مختلف در سرزمین ایران را نشان میدهد.

حکومت ایران در این چند هزاره در دست این اقوام رد و بدل شده است. اقوام مهاجر پس از قرنهای زندگی در ایران بتدریج با بومیان آمیزش کرده و اغلب با حفظ زبان و بخشی از فرهنگ خویش، ایرانی شده اند. تمرکز آنها در مناطقی و زندگی مشترک چند قری با هم آنها، پایه ایجاد خلهای (ملیتهای) متفاوت گردیده است. خلق های آذربایجان، کردستان و بلوچستان بدین طریق بوجود آمده اند. از طرف دیگر، آمیزش جسمی و فرهنگی بین اقوام بعث ازدواجهای بین اقوام مختلف و پراکنده گی آنها بخصوص در شهرها، اغلب ایرانی ها را از نظر خونی و فرهنگی مخلوط کرده است. بهمین دلیل کمتر ملیتی میتواند ادعای "پاکی نژادی یا فرهنگی" را بکند.

بعلاوه بعث این آمیزش وزندگی مشترک، زبان عده ای تغییر کرده است. در نتیجه اجداد برخی از ایرانیان فارس زبان امروزی از اقوام ترک یا عرب هستند و اجداد بخشی از آذربایجانیهای ترکزبان از اقوام فارس یا عرب

دولت ملی مدرن ایران با انقلاب مشروطیت بوجود آمده است. این دولت در اوایل، یک حکومت غیر متمرکز و بشکل ایالات و ولایتهای اغلب با خصوصیات قومی- زبانی متفاوت بوده است. تشکیل انجمنهای ایالتی و ولایتی انتخابی، طبق قانون اساسی مشروطیت، برای شکل دادن این حکومت غیر متمرکز (یا فدرالیسم ایرانی)، در نظر گرفته شده بود.

با سرکار آمدن سلسله پهلوی، سیاست استبدادی تمرکزگرا، بر پایه یک کشور و یک ملت واحد با یک زبان رسمی (فارسی)، به همه مردم ایران تحمیل میشود. استانها با حدود غیر قومی جایگزین آیالتها و ولایتهای سابق میشوند. انجمنهای ایالتی و ولایتی از بین میروند و یا تشکیل نمیشوند. تحصیل و تدریس اجباری بزبان فارسی، و ممنوع شدن استعمال و تدریس و انتشارات بزبانهای مادری دیگر ساکنان سرزمین ایران، مانع رشد طبیعی این زبانها شده و ستم فرهنگی کنونی در ایران را ایجاد میکنند. این ستم فرهنگی همراه با تبعیض های اقتصادی و دینی در نواحی غیر فارس زبان باعث رشد احساسات ضد حکومت مرکزی و ضد زبان فارسی و گاهی ضد ایرانی میشود.

از سوی دیگر، این ستم فرهنگی بخصوص زبانی، یک ملت ایران تک زبانی بوجود نیاورده اما پایه نا رضایتی و ستمدیدگی میلیونها ایرانی غیر فارس زبان میگردد. در نتیجه این سیاست، آذربایجانیها که حد اقل یک سوم ساکنان ایران را تشکیل میدهند، از آموختن زبان مادری یا پدری خود محروم میشوند. میتوان ادعا کرد که حکومت

ضد دموکراتیک تمرکزگرا، عدم شناسائی و احترام بحقوق اقوام و خلقها یا ملیتهای تشکیل دهنده ایران معاصر و ستمهای فرهنگی، دینی و اقتصادی مداوم، بحران ملی-قومی و زبانی کنونی را بوجود آورده است. بحرانی که استقرار نظام دموکراتیک واقعی و اتحاد نیروهای دموکراتیک در ایران را مشکل میسازد.

این بحران در شرایط ملی، منطقه ای و بین المللی کنونی اگر راه حل دموکراتیک و عادلانه و واقع بینانه ای را پیدا نکند منجر به شورشها و جنگهای داخلی، دخالت کشورهای خارجی مخالف ایران، استمرار نظام استبدادی و تجزیه احتمالی کشور ایران خواهد شد.

### **راه حل ها برای بحران قومی-ملی و زبانی.**

بررسی و در نظر گرفتن این واقعیات تاریخی و معاصر مارا در شناسائی ایران کنونی و در جستجوی راه حلهای مناسب برای مسائل قومی-ملی و زبانی ایران، کمک میکند. بطور خلاصه، نیروهای سیاسی چند راه حل زیر را پیشنهاد میکنند.

- آنهایی که معتقد به وجود ملیتهای غیر فارسی زبان و ستم فرهنگی مضاعف در سرزمین ایران نیستند و یا میخواهند یک ملت واحد با یک زبان رایج، با تحلیل تدریجی اقوام و ملیتهای موجود، بوجود بیاورند، راضی بوضع موجود بوده و تغییرات مهم در این مورد را مضر به وحدت و تمامیت ایران میدانند.
- گروهی از ملیتهای غیر فارس زبان، در مقابل انکار وجودشان و یا حقوق برابر ملیتهای مختلف ایران، بوسیله حکومتها و نیروها و احزاب سیاسی سرتاسری ایران، تنها راه حل ممکن و عادلانه را در استقلال ملیتها یا ملتهای خود می بینند.
- برخی بدون قبول وجود ملیتهای مختلف و یا ستم ملی-قومی در ایران، احترام به فرهنگ و زبانهای اقوام تشکیل دهنده ایران را پیشنهاد میکنند به شرطی که زبان فارسی زبان رسمی اداری و آموزشی اجباری در سرتاسر ایران بماند. بخشی از این گروه با ایجاد نظام فدرالی دموکراتیک غیر قومی نیز موافق

میباشند.

▪ گروهی قبول دارند که ایران یک کشور چند زبانی و چند ملیتی است. وستم قومی-ملی، دینی و زبانی در ایران وجود دارد. آنها راه حل عادلانه و دموکراتیک در کادر سرحدات ایران را ممکن دانسته و. لازمه این راه حل را استقرار یک نظام مردمسالار فدرال در ایران و شناسائی حقوق برابر خلیها یا ملیتهای ساکن میدانند.

من که خودم را جزوی از خلق (ملیت) آذربایجان و ملت ایران میدانم موافق این آخرین راه حل هستم و در زیر طرح نسبتا جامعی را. برای حل مسائل ملی-زبانی در ایران، برای بحث، پیشنهاد میکنم.

## مقدمه

دو سال پیش برای اولین همایش اتحاد جمهوریخواهان ایران دو طرح در باره مسائل ملی و قومی پیشنهاد شد و من بر پایه آنها با تغییراتی طرح سومی را تنظیم کرده و پیشنهاد نمودم که در سایت جمهوری و تریبون انتشار یافت (3-6). اما این طرح در همایش مورد بحث قرار داده نشد.

**طرح اول** از شناسائی صریح وجود خلق یا ملیت های متعدد در ایران خودداری کرده و تحت اسم مبهم اقوام و اقلینهای زبانی-فرهنگی به آن اشاره میکند. این طرح ازستم مضاعف به ملیتهای غیر فارس ایران در رژیم استبدادی پهلوی حرفی نمیزند.

در این طرح راه حلهائی برای اصلاح مسئله ملی-زبانی بطور مبهم ذکر شده اند با در نظر گرفتن ابهامهای مذکور، امکان دارد که باز هم حل دموکراتیک مسائل ملی - زبانی در ایران با این طرح سا لها بعقب افتد. در حالیکه در شرایط کنونی منطقه و ایران باید بطور روشن و قاطع در این باره اعلام نظر کرد و برای اقدامات ضروری زمان بندی نمود.

**طرح دوم** بطور روشن و قاطع واقعیت ایران امروز بعنوان کشور کثیرالمله را اعلام میکند. اما احتراز از شناسائی ملت ایران بعنوان ملتی تشکیل شده از ملیتها و اقوام متعدد را می نماید. بنظر من در ایران، در عرض قرنهای متمادی زندگی مشترک، ملیتها و اقوام ساکن، ملت بزرگ یا جامع ایران را تشکیل داده اند. من به آسانی میتوانم قبول کنم که هم هویت آذربایجانی دارم و هم هویت ایرانی. هم جزوی از خلق آذربایجان هستم و هم شهروندی از ملت

ایران. و فکر میکنم که هنوز هم اکثریت آذربایجانیهای ایران این برداشت را دارند.

هر دو طرح فوق درباره راه حل مسئله تجزیه و تقسیم خلق یا اقوام آذری، کرد، بلوچ و عرب ایران بین کشورهای مجاور (جمهوری آذربایجان، ترکیه، عراق، پاکستان و افغانستان) سکوت کرده و راه حلی پیشنهاد نمیکنند.

ضروری است که قبل از ارائه طرح سوم پیشنهادی ام توضیحی در باره اصطلاحات ملت، خلق، ملیت و قوم بدهم چون در این موضوع ابهام ها زیادند و احتیاج به مطالعه و روشنگری کارشناسان جامعه شناس را داریم. علت اصلی این ابهام واختلافات عدم تعریف و یا توافق درباره کلمه بخصوص برای مردم یک ناحیه که همه عوامل تشکیل دهنده یک ملت باستانی دولت ملی مستقل یا دولت خود مختار را دارند میباشد. این **ملتهای بالقوه یا در حال تکوین** را عده ای قوم، عده ای ملیت، عده ای خلق و برخی ملت می نامند.

شخصاً فکر میکنم که کلمه ملت ( ناسیون) را بهتر است برای مردمی بکار ببریم که در جریان تاریخ مشترک خود دولت ملی یا دولت خود مختار خود را تشکیل داده اند و در سرزمین مشترکی زندگی میکنند. این ملت ممکن است که از یک یا چند خلق یا قوم تشکیل شده باشد (مثل ملت آلمان، ملت ایران و ملت هند).

کلمه خلق (پپل) را برای مردمی بکار ببریم که زبان، فرهنگ، تاریخ و سرزمین مشترک دارند ولی هنوز دولت ملی یا دولت خود مختار خود را تشکیل نداده اند (مانند مردم آذربایجان و کردستان ایران).

کلمه ملیت (یا ناسیو نا لیته) را عده ای بعنوان معادل خلق بکار میبرند. من اصطلاح خلق را به ملیت ترجیح میدهم. چون ملیت گاهی معنی تابعیت را هم دارد.

کلمه قوم (اتنی) از اصطلاحات خیلی مبهم در این باره میباشد. برای عده ای قوم شاخه ای هم تبار و همزبان یا هم گویش از یک ملت یا خلق و برای عده ای دیگر معادل خلق یا ملیت می باشد.

در زیر این طرح پیشنهادی به همایش جمهوریخواهان را، با تغییراتی از جمله اضافه کردن بند 7 و تلفیق نکات فوق، ملاحظه میکنید

**طرح سوم:** راه حل دموکراتیک، عادلانه، مسالمت آمیز و واقع بینانه برای

## بحران قومی-ملی و زبانی در ایران

1- ایران کشور همه خلق ها ( ملیت ها ) و اقوام و اقلیت های زبانی - فرهنگی ساکن آنست. هیچ یک از این همبودی های ملیتی و قومی-زبانی، امتیاز و برتری بر دیگران ندارد و همگان باید از حقوق برابر برخوردار باشند. مظاهر هویت ملی و قومی را باید محترم شمرد و مورد حمایت قانون قرار داد و راه رشد و شکوفایی آنها را فراهم ساخت.

2- ملت ایران از اتحاد و همبستگی خلقها (ملیت ها) و اقوام ساکن سرزمین ایران، باهویت های ملی و قومی مشخص، در جریان زندگی مشترک تاریخی، بوجود آمده است. تعلق به کشور و ملت ایران ناقض هویت ملی یا قومی مردم تشکیل دهنده آن نیست. (ملیتها) و اقوام تشکیل دهنده ی ملت ایران، از یک هویت مشخصی برخوردارند که در خلقها زبان و گویش ها، در آداب و رسوم ومذهب، در فرهنگ و هنر قومی و محلی آنها متبلور است. از سوی دیگر، این ملیتها و اقوام ایرانی اند و بخش های بهم

3- در طی 80 سال گذشته اصل ناظر بر روابط ملیتها، اقوام و اقلیتهای ایرانی، بر مبنای برابری حقوقی درکلیه عرصه ها نبوده است و امکانات متعلق به همه ایرانیان نیز به تساوی میان همه بخشهای کشور تقسیم نشده است. نتیجه این سیاستها جلوگیری از رشد اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی عادلانه همهء ملیتها و مناطق تشکیل دهنده ایران بوده است. با در نظر گرفتن آنچه در سده گذشته به ملیتهای غیر فارس و برخی از مناطق کشورمان گذشته، ما خواهان اقدام در راستای تحقق مظاهر و شاخص های هویت مشخص ملیتها و اقوام ایرانی هستیم. و هرگونه تلاش و پافشاری بر عدم اجرای چنین سیاستی را در کشوری با بافت ملی و قومی گوناگون، نه تنها مغایر با منشور جهانی حقوق بشر، بلکه در موقعیت جغرافیای سیاسی ایران در منطقه، برای وحدت ملی ایرانیان، زیانبار می دانیم . جامعه دموکراتیک و پلورالیستی مطلوب ما، نه تنها بایدهویت ملی قومی، فرهنگی، زبان و دینی و دیگر شاخص های آن را حفظ کند، بلکه باید شرایط لازم را برای بروز آزادانه و رشد و پرورش آنها فراهم آورد.

4- زبان فارسی به عنوان زبان ارتباطی مشترک همه ایرانیان ضروری است که در سرتاسر ایران تدریس شود اما زبان مشترک به معنی تک زبانی نیست. ما خواستار رفع هر گونه تبعیض از ملیتها و اقوام ساکن

ایرانیم. ما خواهان آنیم که زبان مادری هر کدام از خلقها یا ملیتهای ساکن ایران در سرزمینهای ویژه و درنواحی که اکثریت دارند بعنوان زبان تحصیلی و اداری رسمیت یابد بنظر ما احترام به زبانهای مادری ملیتهای ایرانی از مبانی منشور جهانی حقوق بشر بوده و پیکار در راه تحقق آن وظیفه ما و در شمار خواسته های مهم دموکراتیک جمهوریخواهان است. لازمه این احترام و پذیرش حقوق برابر ملیتهای تشکیل دهنده ایران، تدریس این زبانها در دبیرستانها میباشد. بطوریکه همه دانش آموزان خلقهای غیر فارس زبان بتوانند هم زبان مادری، هم زبان فارسی و دانش آموزان فارسی زبان یکی از زبانهای خلقهای عیرفارس ایران(ترکی،کردی،بلوچی و عربی) را یاد بگیرند.

5- ما جمهوریخواهان که از میان خلقها(ملیتهای) واقوام گوناگون ایران بر خواسته ایم، بر آنیم که سود ملت ایران و ملیتهای ایرانی ومیهن مان در تفرقه و جدائی ما از یکدیگر نیست بلکه در یگانگی وهم بستگی ما است یکی از شروط مهم این یگانگی و همبستگی سراسری وحدت سیاسی کشور اعتقاد به برابری حقوقی همه ایرانیان و اجتناب از ملت پرستی افراطی است و هر نوع ایدیولوژی ناسیونالیستی افراطی را که خصومت میان ملت ها و نیز در میان ملیتها و اقوام تشکیل دهنده ملت ایران را دامن بزند، محکوم می کنیم. زیرا این سیاست ها بیگانه با اندیشه و آرمان های انسان دوستانه ی ما بوده. و نتایج وخیمی برای همه ساکنان ایران و منطقه دارند.

6- گذار از نظام استبدادی ریشه دار کنونی به سوی جامعه ای آزاد و دموکراتیک که در آن شهروندان آگاه، امور خود و کشور را بدست گرفته باشند، یک باره امکان پذیر نیست و زمان می خواهد. لذا در گذار از رژیم به غایت متمرکز کنونی برای تحقق يك دموکراسی مبتنی بر ساختاری غیر متمرکز و تامین مشارکت مردم در امور خود، باید کارشناسانه عمل کرد و گام به گام با در نظر گرفتن آرای مردم پیش رفت. سازماندهی حکومت و ساختار قدرت در نظام سیاسی کشور باید به نحوی باشد که نه تنها ملیتها و اقلیتهای ساکن مناطق گوناگون، بلکه اهالی استانهای دیگر بتوانند در آنچه به سرنوشت مستقیم آنها مربوط می شود بطور موثر و فعال دخالت کنند. در این چهارچوب حق تصمیم گیری درباره مسائل هرمنطقه برای مردم آن محفوظ است. سیاست عدم تمرکز گسترده در هر شکل آن باید متضمن واگذاری امور هر منطقه به خود آن منطقه باشد. به عبارت دیگر جز در امور مربوطه به دفاع ملی، سیاست خارجی، منابع و موسسات اقتصادی متعلق به همه

مردم، سیاست پولی و بانگ مرکزی و سایر امور مورد قبول ملیتهای ایرانی، ارگانهای برگزیده در سطح محلی از اختیارات کامل برخوردارند و امور منطقه تحت نظر خود را اداره میکنند. شکل اعمال این عدم تمرکز یا نظام فدرال را قانون اساسی جمهوری ایران و مجلس موسسان انتخابی تعیین خواهد کرد.

7- بعضی از خلقها (ملیتهای) واقوام ساکن ایران و منطقه، بعزل تاریخی، بچند بخش تجزیه شده و در کشورهای مستقل مجاور هم زندگی میکنند (مثل کردها). مرزهای کنونی و نظامهای تمرکزگرای استبدادی این کشورها اجازه ارتباط و همکاریهای محلی آزادانه به آنها را نمیدهد. اصل احترام به تمامیت ارضی کشورهای مستقل عضو سازمان ملل متحد مانعی قانونی برای اتحاد این خلقها باهم در یکی از این کشورهای شناخته شده و یا برای استقلال آنها است. در نتیجه تنها راه حل واقع بینانه، دموکراتیک و مسالمت آمیز برای رفع این موانع ایجاد نظامهای دموکراتیک و فدرال در این کشورها و تشکیل یک اتحادیه کنفدرال بین این کشورهای مجاور و مستقل میباشد. در این صورت ارتباط آزاد بدون مانع مرزی بین خلقها یا ملیتهای پاره پاره شده منطقه بدون تغییر مرزهای کشورهای موجود بوجود میاید (7).

جمهوری مردمسالار و فدرال ایران باید پیشنهاد تشکیل این اتحادیه (مانند اتحادیه اروپا) را در منطقه به این کشورها و خلقها و ملل این کشورها بدهد. تا با تشکیل آن در آینده موانع ارتباطات و همکاریهای ضروری همه خلقها و ملل منطقه از بین برود.

## منابع

- 1- آمارزبان های رایج در ایران. اتنولوگ کام 1997
- 2- قومیت و قوم گرایی در ایران. محل تمرکز عمده گروه های زبانی در ایران. دکتر حمید احمدی
- 3- طرح قطعنامه پیشنهادی گروه کار مسائل ملی. طرح اول: پیشنهاد کمال ارس، بابک امیر خسروی، حبیب برزین، نیره توحیدی، حسن شریعتمداری، رامین صفی زاده، اتابک فتح اله زاده. سایت جمهوری. 2003-11-30
- 4- طرح قطعنامه پیشنهادی گروه کار مسائل ملی طرح دوم: پیشنهاد وهاب انصاری و سیروس مددی. سایت جمهوری. 2003-11-30
- 5- طرح سوم: پیشنهاد فریدون بابائی. نظریاتم درباره طرحهای



پیشنهادی گروه کار مسائل ملی، سایت جمهوری، 6-12-2003

6-، نظریاتم درباره طرحهای پیشنهادی گروه کار مسائل ملی فریدون بابائی، سایت تریبون، 2004

7- هویت آذربایجانی - ایرانی مردم آذربایجان 4- راه حل عادلانه و واقع بینانه برای مسئله آذربایجان ایران: نظام فدرال دموکراتیک در ایران و اتحادیه کنفدرال در منطقه.

دکتر فریدون بابائی، نشریه بازار مونترآل، کبک، کانادا فوریه 1997

ژانویه 2006 مونترآل، کبک، کانادا

---

## سمینار مسائل ملی - قومی

### ساختار فدرالی و مسئله ملی و قومی در ایران

مجید زربخش

رخدادهاي سالهاي اخير از حوادث بالکان تا عراق و منافع و سياست امريکا در برانگيختن اغتشاشات و درگيريهاي قومي در ايران، مسئله ملي و قومي در ايران را به موضوعي حساس و بالقوه مخاطره آميز تبديل کرده است. واقعيت اين است که:

- در ايران قومها و مليتهاي مختلفي زندگي ميکنند و اين کشور سرزمين مشترک اقوام و مليتهاي گوناگون است که طی قرن ها با رشته هاي تاريخي، فرهنگي و عاطفي متعددي پيوند خورده و در ساختن اين سرزمين و دفاع از آن کوشيده اند.
- اقوام و مليتهاي اين سرزمين هر يك ويژگيهاي قومي و فرهنگي و زباني خود و در نتيجه خواستها و مطالبات قومي و فرهنگي و زباني ميژه اي دارند که بدون توجه به اين مطالبات و بدن تأمين آنها - که حق طبيعي و جزئي از حقوق بشر است - همزيستي آنان برغم تمامي پيوندهاي تاريخي نمي تواند پايدار باشد،

آن‌هم در شرائطي که قدرتهای خارجی با بهره‌برداری از محرومیت‌ها و تبعیض‌های قومی و فرهنگی و مذهب‌ی دست اندر کار ایجاد و دامن زدن درگیری قومی و ملی‌اند.

■ هم امر آزادی تأمین حقوق شهروندی همه مردم و هم تأمین حقوق اجتماعی، فرهنگی ویژه ملیت‌ها و اقوام، تنها از طریق مبارزه مشترک برای نیل به دموکراسی و با ایجاد نظامی دمکراتیک در ایران ممکن خواهد بود. تفرقه و جدائی در صفوف این مبارزه مشترک همگانی و تبدیل آن به جریان‌های کوچک مستقل از یکدیگر- چه بسا در مقابل یکدیگر- نه به سود تأمین حقوق ملی و فرهنگی، بلکه در خدمت ادامه شرائط کنونی و در خدمت برانگیختن دشمنی قومی با پیامدهائی فاجعه‌آمیز است.

مبارزه برای تأمین خواسته‌های فرهنگی، زبانی و سایر مطالبات قومی و ملی از مبارزه برای استقرار دموکراسی و تأمین حقوق شهروندی یکسان برای تمام مردم ایران جدا نیست. برابری ملی و قومی و حقوق فرهنگی، زبانی ... اقوام و ملیت‌ها تنها در یک نظام دمکراتیک و پای‌بند به رعایت حقوق بشر و حقوق تمامی شهروندان قابل تصور و ممکن خواهد بود. نیروهای سیاسی باید با توجه به این واقعیت مبارزه برای تغییر شرائط کنونی را سازمان دهند و با ارائه طرح‌های روشن برای آینده، این مبارزه مشترک را به پیش برند. این طرح‌ها باید هم مسائل مربوط به استقرار دموکراسی و هم چگونگی تأمین حقوق ویژه اقوام و ملیت‌های مختلف را منعکس کند. طرح‌های مربوط به تأمین خواسته‌های اقوام و ملیت‌ها طبیعتاً باید راه‌گشا و چاره‌ساز باشند. این طرح‌ها باید هم گذشته تاریخی مشترک و نتایج ناشی از آن را مد نظر داشته باشد، هم واقعیت و شرائط کنونی ایران و آمیختگی این اقوام و هم تحولات و اوضاع جهان امروز را. با توجه به چنین ضرورتی، در این نوشته ابتدا به بررسی اجمالی این واقعیت‌ها و شرائط و سپس به موضوع طرح‌ها و راه‌حل‌ها می‌پردازیم.

### ■ گذشته تاریخی:

اسناد و داده‌های تاریخی، حاکی از آن است که در ایران تا آغاز دیکتاتوری رضاشاه ما با مشکل بزرگی به نام ستم و تبعیض ملی و قومی روبرو نبوده‌ایم. آنچه در آنجا حاکم بوده، ستم فرمانروایان، حکام و خان‌ها بر تمامی اقوام و ساکنان این سرزمین بوده است و نه ستم یک ملت بر ملت دیگر و یا محرومیت بخشی از مردم از حقوق فرهنگی، ملی و زبانی خویش.

تا پیش از سلطنت خاندان پهلوی، ترک‌زبانان قاجار بر ایران حکومت می‌کردند. قبل از آن نیز صفویان و قبل از صفویان نیز خوارزمیان تا سلجوقیان و غزنویان، همگی قبائل ترک و ترک‌زبان بودند که بر ایران فرمانروائی کردند. صرف‌نظر از دوران سیادت اعراب و خلفای اسلامی، طی بیش از هزار سال گذشته ترک‌ها و ترک‌زبانان بر این سرزمین حکومت داشتند. مع‌هذا همه و از جمله مردم ساکن ایران از آنها نه به‌عنوان پادشاهان ترک، بلکه به‌عنوان حاکمان و پادشاهان ایران نام برده‌اند و با این که در موارد متعدد در پی به‌قدرت رسیدن خاندان‌های جدید، فارسی‌زبانان از دم تیغ گذرانده شدند، کمتر از ستم يك قوم بر قوم دیگر سخن رفته است.

شاخص این دوران تاریخی هزار ساله نه ستم ملی و محروم بودن و یا محروم کردن بخشی از مردم از فرهنگ و زبان و ویژگی‌های قومی، بلکه آمیختگی گسترده قومی است. تاریخ و فرهنگ و ساختار اجتماعی نیز نتیجه و بازتاب همین آمیزش گسترده ایل‌ها و قبائل مختلف است. در زمان فرمانروائی خاندان‌های ترک‌زبان، زبان فارسی، بدون استحالة هویت‌های قومی و زبانی، زبان دیوانی بود و پادشاهان ترک‌تبار غزنوی و سلجوقی این زبان و فرهنگ ایران را تا آسیای صغیر گسترش دادند.

در دوران رضا شاه افزون بر بکارگیری سیاست‌های ضد دمکراتیک و سرکوب‌گراییانه علیه تمامی حرکتهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی منتقد و مخالف، دولت با ایجاد سیاست تمرکزگرائی شدید و تقسیم کشور به مرکز و پیرامون و اجرای سیاست همانند سازی و يك‌دست کردن مردم ایران به‌ویژه از نظر فرهنگی، اقدامات و کوشش‌هایی در جهت استحالة هویت‌های ملی و فرهنگی و زبانی به‌عمل آورد و از این طریق ستمی مضاعف بر اقوام و ملیت‌های غیرفارسی وارد ساخت.

سیاست یکسان‌سازی در آن دوره و سعی در از بین بردن تنوع‌ها و تمایزات و ویژگی‌های قومی، فرهنگی با فشار از بالا و به‌صورت تحمیلی، بخشی از برنامه شبه‌مدرنیسم رضاشاه بود که از جمله از طریق تلاش در حذف و نادیده گرفتن زبان‌های غیرفارسی، جلوگیری از بکارگیری عناصر بومی در رأس دوائر دولتی در ایالت‌های قومی غیرفارسی به‌ویژه آذربایجان، گماردن مأموران اعزامی از مرکز در دستگاه‌های اداری، قضائی و سیستم آموزشی این ایالت‌ها، خودسری‌ها و ستم این دستگاه‌ها و مسئولان ناآشنای آن به‌زبان و مسائل و مشکلات محلی و ممانعت از تدریس زبان مادری در مدارس انجام می‌گرفت.

قربانی این ستم و بی‌عدالتی همه اقوام غیرفارسی‌زبان، به‌ویژه مردم

آذربایجان و کردستان بودند که بخش بزرگی از جمعیت کشور را تشکیل می‌دادند. با اجرای سیاست همسان‌سازی زبان که وسیله اصلی ارتباط است، از اقوام و ملیت‌های غیرفارسی و از آن جمله آذربایجان که تا پیش از آن، در دوره قاجار، ولیعهدنشین بود، گرفته شد. پس از خلع رضاشاه از سلطنت و ایجاد فضای باز پس از شهریور 1320 و حضور ارتش شوروی در شمال ایران و آذربایجان، شرایط مساعدی برای رشد مبارزه دموکراتیک بطور کلی و مبارزه برای تأمین حقوق ملی، فرهنگی و اجدادی اقوام و ملیت‌های ایران که قربانی سیاست یکسان‌سازی شده بودند، بوجود آمد، شرایطی که از جمله به‌ایجاد جمهوری مهاباد در کردستان و تشکیل فرقه دمکرات در آذربایجان منتهی شد.

فرقه دمکرات آذربایجان، به‌ویژه رهبر آن پیشه‌وری در طرح مسئله ویژگی‌های زبانی، فرهنگی و محلی و جلب توجه‌ها به‌ضرورت تأمین نیازهای ناشی از این ویژگی‌ها نقشی بزرگ ایفاء نمود. اما رویکردهای آن در جهت سیاست شوروی و تأثیر و نفوذ شوروی و کارگزاران آن در این جمعیت و کشاندنش به‌مسیر جدائی‌طلبی، نه تنها به فرقه دمکرات، بلکه به‌اصل موضوع تأمین حقوق ملی و قومی در ایران زیان‌های بزرگی وارد ساخت. آمیخته شدن فعالیت‌ها و هدف‌های فرقه دمکرات با سیاست‌ها و منافع شوروی و این واقعیت که با قرووف رئیس‌جمهور آذربایجان شوروی و گرداننده برنامه تجزیه‌طلبی نقشی مهم در فرقه داشت، سبب گردید که بسیاری از آزادیخواهان و نیروهای مترقی و ملی و مردم سایر مناطق از حمایت آن خودداری کنند و با بدبینی و نگرانی به‌آن بنگرند. حتی رهبری حزب توده با همه وابستگی به‌شوروی حاضر نبود از آن حمایت کند. حرکت فرقه دمکرات آذربایجان در هم‌سوئی با سیاست شوروی و نقشه‌های تجزیه‌طلبانه با قرووف آثار منفی خود را تا به‌امروز بر جای گذاشته است. عده‌ای با توجه به‌این تجربه، غالباً مبارزه جنبش‌های قومی- ملی و دفاع آنها از حقوق اقوام و ملیت‌ها و یا دفاع از خودمختاری محلی را با دیده سؤطن می‌نگرند و یا آن را در راستای تجزیه‌طلبی قلمداد می‌کنند و عده‌ای نیز پیشه‌وری و اصلاحات اقتصادی، سیاسی و فرهنگی فرقه دمکرات و جوانب مثبت کار آن را پوشش تعصبات قومی و نفاق‌افکنانه خود می‌کنند و به‌نام حقوق فرهنگی و زبانی مردم آذربایجان و «هویت‌طلبی» قومی و ملی و با تاریخ‌سازی و رقم‌سازی در این رابطه دانه‌های دشمنی قومی را می‌کارند. آنها آگاهانه یا ناآگاهانه پیشه‌وری را در فعالیت‌های یکسال آخر زندگی او در ایران خلاصه می‌کنند، یعنی درست زمانی که این فعالیت‌ها و مبارزه برای تأمین حقوق فرهنگی و زبانی مردم آذربایجان با تأمین منافع شوروی و هدف‌های جدائی‌طلبانه با قرووف

درهم آمیخته بود. در حالی که پیشه‌وری- بجز در يك سال و چند ماه آخر- در تمام دوران فعالیت سیاسی خود در ایران، همواره بر یگانگی ایران، حفظ تمامیت ارضی ایران و تأمین حقوق اقوام و ملیت‌ها در چارچوب قانون اساسی مشروطیت و تشکیل انجمن‌های ایالتی و ولایتی تأکید داشت. او ضمن توجه خاص به مسئله حقوق فرهنگی، زبان و مسائل محلی آذربایجان راه حل را اجرای اصل‌های 93-90 قانون اساسی مشروطه می‌دانست و بر آن بود که تشکیل انجمن‌های ایالتی و ولایتی عامل تحکیم پیوندهای تاریخی اقوام و ملیت‌های ایران و حفظ تمامیت ایران است.

پیشه‌وری کار نویسندگی و روزنامه‌نگاری را در روزنامه «آذربایجان جزء لاینفک ایران» آغاز کرد. در آن هنگام او عضو حزب دمکرات (شاخه باکو) بود و با انتشار مقاله‌های متعدد با اندیشه‌های توسعه‌طلبانه حزب مساوات که در آن زمان جدائی آذربایجان ایران و ایجاد «آذربایجان واحد» را تبلیغ می‌کرد، بشدت به مخالفت برخاست. او در این رابطه در روزنامه نام‌برده نوشت: «آذربایجان روح ایران است، همان طور که بدن بی‌روح نمی‌تواند زنده باشد، از روح بدون بدن نیز کاری ساخته نیست. آذربایجان دست راست ایران است. بدن بدون دست با آن به‌حالتی ناقص می‌تواند زندگی نماید، ولی دست بدون بدن نابود می‌گردد. خلاصه مفتن‌های خوش خیال گرفتار افکار فاسده باید بدانند که فریفتن آذربایجانی و آلت دست کردن او و محو و لگدکوب نمودن حیثیت تاریخی و شرف ملی‌اش هم چندان سهل و ساده نیست» (1).

مقالات پیشه‌وری از روزنامه «حقیقت» تا «آزیر» نیز ضمن طرح مسئله حقوق فرهنگی و زبانی مردم آذربایجان همه تأکید بر حفظ تمامیت ایران و وابستگی تفکیک‌ناپذیر آذربایجان و احساس ایرانیت است. او نه تنها در مورد آذربایجانی‌ها در ایران، بلکه از مهاجران آن سوي ارس و ساکن در آذربایجان شوروی نیز با همین احساس دلبستگی عمیق سخن می‌گوید. وی در روزنامه «آزیر» که خود منتشر می‌کرد، در 25 مرداد 1322 (2 سال قبل از آغاز فعالیت فرقه دمکرات) نوشت: «کارگر ایرانی در خارج سخت میهن‌پرست بود. او می‌خواست به‌کشور خود برگردد و آن را آباد و معمور و متمدن بکند. در زیر سایه يك دولت مقتدر ملی دمکراسی به‌زندگی ساده دهقانی خود ادامه بدهد. لااقل کاری بکند که در ایران کار و کارخانه و وسیله معاش به‌وجود بیاید و او انرژی و توانائی خود را در آنجا به‌کار برد. زیرا هر چه باشد، در خاک بیگانه آن همه تحقیر و توهین را تحمل کردن، برایش مشکل بود».

پیشه‌وری در 1301 در روزنامه «حقیقت» (ارگان حزب کمونیست ایران)

در مقاله‌ای تحت عنوان «حکومت مرکزی و اختیارات محلی» نوشت: «در مملکت يك حقوق عمومي و قوانین اساسي است که همه به آنها علاقه دارند و البته آن را باید نمایندگان ملت در يك جا مشترکاً حل کنند. اما بعضي مسائل مختص اهالي يك محل است...، در همچو مسائل البته باید اهل محل خودشان فکر کنند و قوانینی مطابق احتیاجات خود وضع کنند. منتهی این قوانین نباید مخالف اساس قوانین عمومي باشد... حکومت مرکزی تا کنون توجه به ولایات معطوف نداشته و آنها را از خود راضی نکرده و این که آنها تا کنون به فکر تجزیه نیافتاده‌اند، همان احساسات ایرانیت بوده است... ما کار نداریم که ابتدا چگونه بوده، شاید آذربایجانی‌ها از جنس مغول هستند، یا خراسانی‌ها از نسل عرب یا گیلانی‌ها از ملت دیگر یا کردها از نسل مدی بوده‌اند. این‌ها را امروز مدرک قرار دادن دیوانگی است... ایرانیت مافوق همه اختلافات است. يك نفر آذربایجانی خود را بهتر از شیرازی ایران‌پرست می‌داند. شاید شیرازی بهتر از خراسانی و اصفهانی بهتر از همه باشد... انجمن‌های محلی برای خاتمه دادن به ملوک‌الطوایفی، صحت انتخابات، ترقی تجارت و صنایع محلی وسیله بزرگی است».

او بطور خستگی‌ناپذیر این اندیشه را که باید یگانگی ملی را حفظ کرد و به ایالات اختیارات داد، تبلیغ می‌کرد و بر ایرانیت تأکید می‌ورزید. او می‌نویسد: «اهالی ایران از ترك تا لر و کرد، ایرانیت را مافوق تمام احساسات می‌دانند ولی با وجود این باید يك نوع اختیارات عملی به آنها داد. عثمانی‌ها به اسم ترك و استبداد ملی، اعراب را از خود دور نمودند... همچنین روسیه تزاری در مقابل تقاضاهای ترکستان، لهستان، تاتارستان، قفقاز و غیره به‌سرنیزه متوسل شده، سیاست پان اسلاویزم را تعقیب نمود... ما در ایران این گونه اسارت‌های ملی را قائل نیستیم، ولی بعضی نویسنده‌های بی‌فکر، آذربایجان را ترك خوانده یا فلان ایل را ایرانی ندانسته، درباره آنها سیاست علیحده تعقیب می‌کنند و این مسئله خطرناک‌تر از سیاست دولت می‌باشد...». او با تأکید بر اهمیت اختیارات محلی خاطرنشان می‌کند که «در هر حال دولت باید بدون تأخیر انجمن‌های محلی را دعوت به انعقاد کند و اختیاراتی به اهالی بدهد...» (2).

استمرار این اندیشه در تمام نوشته‌های پیشه‌وری و حتی در بیانیه 12 شهریور و اعلام تشکیل فرقه دمکرات نیز دیده می‌شود. او در 28 آذر 1323 (8 ماه پیش از تشکیل فرقه دمکرات) در مقاله‌ای در روزنامه «آزیر» پیرامون نطق دکتر مصدق در مجلس چهاردهم از جمله چنین

می‌نویسن: «آقای دکتر مصدق ... میل دارند سیاستون این دوره، به آزادیخواهان دوره مشروطه تأسی کنند و از سیاست به‌تمام معنا ایرانی پیروی نمایند. این نظریه کاملاً صحیح است، اگر هر ایرانی بخواهد غیر از این کند، خائن است. هدف اشخاص با ایمان البته باید حفظ آزادی و استقلال میهن خود باشد و این هدف، روی سیاست کاملاً ایرانی تعقیب شود».

در بیانیه 12 شهریور 1324 نیز در موارد مختلف از حفظ استقلال و تمامیت ایران سخن رفته است و این البته در عین حال بیانگر آن است که گردانندگان طرح تجزیه نمی‌توانستند بدون شعارهای حفظ تمامیت ایران و «زنده باد ایران مستقل و آزاد» که در پای اعلامیه آمده است، مردم آذربایجان و حتی بخشهایی از تشکیل‌دهندگان فرقه دمکرات را جلب کنند.

در بیانیه 12 شهریور فرقه دمکرات از جمله چنین می‌خوانیم: «ایران مسکن اقوام و ملل گوناگون است. این اقوام و ملل هر قدر آزادتر زندگی کنند، یگانگی بیشتری خواهند داشت. قانون اساسی ما نیز با تصویب انجمن‌های ایالتی و ولایتی کوشیده است که بدین وسیله تمام مردم ایران را در تعیین سرنوشت کشور هر چه بیشتر دخالت داده و رفع احتیاجات مخصوص ایالات و ولایات را به‌خود آنها واگذار نماید ... ما می‌گوئیم که در خاک آذربایجان يك خلق چهار میلیون نفری زندگی می‌کند که آنها قومیت خود را تشخیص داده‌اند، آنها زبان مخصوص به‌خود و آداب و رسوم جداگانه‌ای دارند. این خلق می‌گوید که ما می‌خواهیم ضمن حفظ استقلال و تمامیت ایران، در اداره امور داخلی خود مختار و آزاد باشیم ... به‌قوانین کلی و عمومی مملکت اطاعت خواهیم کرد و در مجلس شورای ملی و حکومت مرکزی دخالت و شرکت خواهیم نمود. زبان فارسی را به‌عنوان زبان دولتی در مدارس ملی خود توأم با زبان آذربایجانی تدریس خواهیم کرد ...»

با همه اینها پس از شهریور 1324 سیر حوادث در بستر دیگری جریان یافت و پیشه‌وری با برنامه‌ای همراهی کرد که طبق اسناد و مدارک متعدد طراح و مبتکر آن شوروی و گرداننده‌اش باقروف رئیس‌جمهور آذربایجان شوروی بود و هدف اصلی برنامه، تأمین منافع اقتصادی شوروی و نهایتاً در صورت امکان، جدائی آذربایجان و الحاق آن به‌شمال بود. همین اسناد نشان می‌دهند که شوروی و باقروف برای تشکیل و رهبری فرقه دمکرات هم به‌پیشه‌وری و هم به‌دیگران مراجعه کرده بودند، ولی بهر حال سرانجام پیشه‌وری با سازمان دادن فرقه و رهبری آن موافقت کرد و برای این منظور به آذربایجان رفت. شوروی‌ها

برنامه تشکیل فرقه دمکرات را حتي از رهبران حزب توده نیز پنهان کردند و در آستانه تشکیل آن، سازمان ایالتی حزب توده در آذربایجان را بهرغم مخالفت رهبری حزب توده بهجدا شدن از آن حزب و پیوستن به فرقه دمکرات برانگیختند.

فرقه دمکرات موفق شد طی یکسال با انجام اصلاحات در زمینه‌های مختلف، از اصلاحات ارضی تا اصلاحات اداری و با خدمات و سیاست‌های کارآمد در صنعت، اشتغال، آموزش ... از پشتیبانی گسترده مردم آذربایجان برخوردار گردد. معهذا با تغییر سیاست شوروی و پایان حمایت آن دولت از حکومت خودمختار فرقه دمکرات، نتوانست به‌حیات خود ادامه دهد و در برابر یورش سهمگین دولت مرکزی مقاومت کند. شوروی برانگیزنده اصلی فرقه دمکرات که در پی منافع خود بود، به اقتضای منافع و شرائط جدید، پشت آنها را خالی کرد و عقب نشست. شوروی از یکسو در زیر فشارهای بین‌المللی (به‌ویژه آمریکا و شورای امنیت) و از سوی دیگر فشار دولت ایران و گرفتن وعده انعقاد قرارداد نفت شمال از قوام‌السلطنه، تصمیم گرفت ارتش خود را از ایران خارج سازد و به‌حمایت خود از فرقه دمکرات پایان دهد. در اوائل فروردین 1325 شوروی بطور ناگهانی اعلام کرد که ارتش سرخ طرف 6 هفته خاک ایران را تخلیه خواهد کرد. قوام نخست‌وزیر وقت ایران نیز پس از بازگشت از مسکو و مذاکرات طولانی با مقامات شوروی، از حمله با استالین و مولوتف، اعلام داشت؛ در مذاکرات با شوروی توافق شد که ارتش سرخ در فاصله 6 هفته خاک ایران را ترک کند و نخست‌وزیر ایران نیز طرح قرارداد ایجاد شرکت مختلط نفت ایران و شوروی را تا 7 ماه دیگر برای تصویب به مجلس پانزدهم پیشنهاد کند.

با عقب‌نشینی شوروی و قطع حمایت آن از فرقه دمکرات، زمینه سرکوب آن فراهم شد و سرانجام در آذر ماه 1325 دولت مرکزی (شاه و قوام) با اعزام نیرو از مرکز و حمله ارتش به آذربایجان و کشتار و سرکوب خونین در آذربایجان، فرقه دمکرات درهم شکست و متلاشی شد. پیشه‌وری نیز یکسال بعد در آذربایجان شوروی از طریق یک سانه ساختگی اتومبیل (که شواهد رد پای عوامل باقرووف و کا ب را در آن نشان می‌دهد.) به قتل رسید.

هم ایجاد فرقه دمکرات و هم بهره‌برداری شوروی نتیجه وجود یک مسئله واقعی حل نشده است. هم در آن زمان و هم امروز، در ایران با مسئله حقوق ملی، قومی، زبانی و فرهنگی روبرو بوده و هستیم و برای مردم آذربایجان، کردستان، بلوچ، عرب و ... ویژگی‌های قومی، زبانی، محلی و در نتیجه خواسته‌ها و نیازهای ناشی از این ویژگی مطرح بوده و هست.



اغتشاشات قومي و بهره‌برداري بيگانگان و افتادن عده‌اي به‌دام آن، محصول لايحل ماندن اين مسئله و ندادن پاسخ مناسب به‌آن است. تشديد تعصبات قومي در ميان گروه‌هائي از اين اقوام و مليتها و كشيده شدن آنها به‌كردار و گفتار نامعقول، زيان‌بخش و نافرجام و بالقوه خطرناك هم از جمله به‌دليل نادیده گرفتن اين موضوع و فقدان يك گفتمان منطقي، مسئولانه و چاره‌ساز در ميان نيروهاي سياسي و آزاديخواهان ايران است.

## 2- آميختگي اقوام و مليتهاي ايران

همان‌گونه كه در بالا اشاره شد، تمدن و فرهنگ ايران را اقوام و مليتهاي ساكن آن، طي قرن‌ها هم‌زيستي، مشتركاً ساخته‌اند، همه آنها آن را از آن خود دانسته و همواره از آن در برابر تجاوزات خارجي دفاع كرده‌اند. آنها در فرايند تاريخي طولاني در عرصه‌هاي اقتصادي، سياسي، اجتماعي و آموزشي‌هاي خانوادگي بطور تفكيك‌ناپذيري با يكديگر درآميخته‌اند. اين آميختگي در تاريخ معاصر با انقلاب مشروطه و تدوين قانون اساسي مشروطيت، به‌ساكنان اين سرزمين به‌صورت يك ملت، به‌معنای مدرن، هويت ملي و يگانگي ملي داده است. احساس يگانگي و احساس ملي مشترك در صد سال اخير، هم در مبارزه عليه بيگانگان و هم در قيام همگاني عليه ستم و استبداد فرمانروايان بارها تجلي داشته است و جنبش مشروطه، جنبش ملي شدن نفت و انقلاب 1357 نمودارهاي بارز آن و تظاهر برجسته اين احساس ملي مشترك و دلبستگي همگان به‌اين سرزمين و منافع و سرنوشت آن است. نقش آذربايجان و قيام ستارخان در مبارزه عليه استبداد، براي آزادي ايران و استقرار مشروطه و بطور كلي نقش و كوشش بزرگان اين خطه از ستارخان و باقرخان و حيدر عمواغلي تا نامداران فرهنگ و ادب، از كسروي تا شهريار و ديگران كه در آفرينش فرهنگ و ادبيات فارسي نيز سهمي بزرگ داشته‌اند، بازتاب اين يگانگي و تلاش مشترك در حفظ اين سرزمين و ساختن فرهنگ آن است.

همين احساس ملي يگانه است كه اقوام ايراني را از خويشاوندهاي قومي آن سوي مرزهاي ايران جدا مي‌كند. همين يگانگي ملي است كه مردم آذربايجان ايران را، با وجود داشتن زبان مشترك با ساكنان آن سوي ارس، از آنها متمايز مي‌كند و به‌آنها هويتي مستقل مي‌دهد، هويتي كه نتيجه پيوند با ساير اقوام ايراني و آميختگي فرهنگ و تاريخ و منافع آنها است. 150 سال جدائي و زندگي در شرائط سياسي، اجتماعي و فرهنگي كاملاً متفاوت، تفاوت فرهنگي اساسي در اين دو بخش بوجود آورده و به‌هر يك از آنها، به‌رغم اشتراك در زبان، هويتي

مستقل و متفاوت با دیگری داده است. طی این 150 سال مردم آذربایجان سهم قابل ملاحظه‌ای در ساختن ایران در تمامی عرصه‌های آن، از اقتصاد و سیاست تا فرهنگ ایرانی و ادبیات فارسی داشته‌اند. هم اکنون حاکمیت ایران در دست يك «رهبر» آذری‌تبار است. بخشی از روحانیون حاکم و غیرحاکم ایران آذری‌اند و در رأس نهادهای گوناگون سیاسی، قضائی و نظامی آذربایجانی‌های فراوانی قرار دارند. در ذهنیت جامعه ایرانی و مردم تمام اقوام و ملیت‌های ایران، اینان، چه خادم و چه خائن، همه ایرانی‌اند و هیچ‌کس از آنها به‌عنوان آذری یا فارس و ... نام نمی‌برد. افزون بر آمیختگی در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، تقسیم جمعیت در ایران امروز به‌گونه‌ای است که با وجود تمرکز کردها یا آذری‌ها یا بلوچ‌ها و عرب‌ها در بخشی از مناطق، اقوام ایرانی در سر تا سر کشور پراکنده‌اند. هم اکنون جمعیت آذربایجانی‌های ساکن در تهران، از تبریز که بزرگ‌ترین شهر آذربایجان بشمار می‌رود، به‌مراتب بیشتر است. بهمین ترتیب است مشارکت در اقتصاد، در سیاست و در دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی. (گرچه این مشارکت به‌دلیل عدم توجه دولت مرکزی به مناطق عقب‌مانده و دلائل مذهبی و سیاسی در مورد کردها، بلوچ‌ها و عرب‌ها کم‌تر صدق می‌کند).

### • اوضاع و تحولات جهان امروز

در جهان کنونی ما از يكسو با يك گرایش نیرومند و رو به‌گسترش حرکت به‌سوی انتگراسیون و ادغام کشورها در واحدهای بزرگ منطقه‌ای و ایجاد اتحادهای منطقه روبرو هستیم و از سوی دیگر با سیاست تضعیف و تجزیه کردن بخشی از کشورها به مناطق کوچک‌تر. با این که گرایش و روند عمومی روی آوردن به اتحادها و ایجاد واحدها و قدرت‌های بزرگ منطقه‌ای است و کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری خود، منافع خویش را در بوجود آوردن این‌گونه اتحادها می‌بینند و در این راستا گام‌های بلندی برداشته‌اند و دولت-ملت‌های تا کنونی در اروپا در واحدی بزرگ مانند اتحادیه اروپا متشکل شده‌اند، منافع کشورهای قدرتمند سرمایه‌داری و سیاست سلطه‌طلبانه آنها در قبال پاره‌ای از کشورها، ایجاد روندی معکوس، یعنی کوچک و ضعیف کردن آنها است. حوادث سال‌های 90 میلادی در بالکان، تجزیه این منطقه، کوچک کردن این کشورها و سپس وارد کردن آنها بصورت کشورهای کوچک در اتحادیه اروپا به‌بهای تحمیل قربانی‌ها و ویرانی بزرگ به مردم این منطقه- از تظاهرات بارز این سیاست است.

سیاست و عملکرد آمریکا در سال‌های اخیر، اظهارات نظریه‌پردازان و

برنامه‌ریزان آمریکایی و اسناد و مدارک نشان می‌دهند که این سیاست تجزیه و کوچک و ضعیف کردن برخی کشورها، بخشی از استراتژی آمریکا در خاورمیانه است. بی‌تردید در شرائطی که روند و گرایش عمومی در جهان و منافع کشورها - به‌ویژه کشورهای ضعیف - ایجاد سرزمین‌های بزرگ با تنوع فرهنگی و یا اتحاد و تبدیل شدن به قدرت‌های منطقه‌ای است، سیاست تقسیم کشورها به مناطق کوچک، از لحاظ سیاسی و نظری ارتجاعی و واپس‌گرا و از لحاظ عملی اقدامی در جهت منافع قدرت‌های سلطه‌گر خارجی است. در عین حال متحقق شدن یا پیشبرد چنین سیاستی که مستلزم دامن زدن به اختلافات داخلی و جنگ‌های قومی و مذهبی در این کشورها است، طبعاً با قربانی‌های بی‌شمار و آسیب‌ها و پیامدهای ویرانگری برای این کشورها و ساکنان آن همراه خواهد بود.

داده‌ها و شواهد گوناگون نشان می‌دهند که رهبران آمریکا در اجرای مقاصد سلطه‌گرانه خود در منطقه و در ارتباط با تضعیف ایران، سیاست دامن زدن به درگیری‌ها و اغتشاشات قومی و ملی در ایران را دنبال می‌کنند. نظریه‌پردازان گذشته و حال سیاست آمریکا، از برژنسکی و کیسینجر تا ولفوویتس و مایکل لودین، بارها بر ضرورت دامن زدن به اختلافات قومی در ایران و برانگیختن درگیری میان فارس و بلوچ و کرد و عرب و آذری و به‌راه انداختن حرکت‌های جدائی‌طلبانه تأکید داشته‌اند. افزون بر این در سال پیش با انتشار سندی از برنامه‌ریزان دیوانسالاری بوش، فاش گردید که یکی از نکات شش‌گانه سیاست آنها در ایران، دامن زدن به اغتشاشات قومی و مذهبی در مناطق مرزی ایران است. در ماه‌های اخیر نیز فاش شد که نهادها و بنیادهای مختلفی در آمریکا با بودجه‌ای معادل 250 میلیون دلار در راستای اجرای این مؤلفه از سیاست آمریکا فعالیت می‌کنند. گسترش برنامه به‌زبان‌های کردی و آذری در «صدای آمریکا»، پشتیبانی رسانه‌ای در برخورد به «عملیات تاسوکی» در بلوچستان، پخش گسترده اخبار مربوط به این عملیات و بزرگ کردن عملیات و رهبر آن و ... موارد گوناگون پی‌گیری این سیاست را نشان می‌دهد. در خشونت‌ها و درگیری‌های سال گذشته در شرق و غرب و جنوب کشور، از بمب‌گذاری‌های خوزستان تا حوادث سیستان و بلوچستان و طرح شعارهای نژادپرستانه در تظاهرات مردم تبریز علیه کاریکاتور تحقیرآمیز روزنامه دولتی ایران و سعی در منحرف کردن آن، رد پای دخالت‌ها و تحریکات به‌منظور ایجاد درگیری و دشمنی قومی مشهود است. مدتی پس از عملیات گروه «جندالله» در تاسوکی، روزنامه گاردین در تاریخ 10 آوریل 2006 با استناد به اظهارات رئیس سابق عملیات ضد تروریستی «سیا» نوشت که در عملیات و حمله‌ای که در سیستان - بلوچستان صورت گرفت، «چریک‌های

سني و بلوچ که توسط آمريکا حمايت ميشوند، شرکت داشته اند».

دامن زدن به اختلافات قومي و ملي در ايران هم به مقاصد لحظه اي و پيشبرد سياست هاي کوتاه مدت آمريکا در رابطه با جمهوري اسلامي کمک ميکند و هم به هدف هاي ميان مدت و بلند مدت آن در جلوگيري از ايجاد يك ايران مستقل و قدرتمند. مصالح و منافع آمريکا در اين است که در ايران يك رژيم ضعيف و «دوست» حاکم باشد و در منطقه «تعادل ضعف» برقرار گردد. طبيعي است که وجود يك ايران مستقل و مقتدر و دمکراتيك در اين معادله نميگنجد. به عبارت ديگر دامن زدن به اختلافات قومي و مذهبي و برانگيختن جنگ ميان فارس و کرد و آذري و عرب و ... هم اهرمي است براي ستيز و سازش با جمهوري اسلامي و هم عاملي است براي از بين بردن يگانگي ملي ايرانيان، ايجاد کينه و دشمني در ميان آنها، از بين بردن زمينه هاي استقرار يك نظام نيرومند و مستقل دمکراتيك و روبرو ساختن کشور با خطرات تجزيه. ممکن است تجربه هاي يوگسلاوي و عراق در اين ارتباط تجربه هاي موفق به نظر آيد. اما بدون شك تصور تعميم اين تجارب به ايران، تصوري نابخردانه و واهي است.

تفاوت بزرگ ميان ايران با يوگسلاوي و عراق، تحقق مقاصد تجزيه طلبان را در ايران بي ترديد با سدها و موانع غيرقابل عبور روبرو ميکند. در بالکان کشور يوگسلاوي نه بر اساس پيشينه تاريخي و مشترک مليت هاي آن، بلکه به دليل شرائط پس از جنگ اول و سپس جنگ جهاني دوم و حمايت شوروي به صورت جمهوري فدراتيو تشکيل شد و پس از تشکيل نيز مناسبات ميان اقوام و مليت هاي ساکن آن نه بر اساس برابري، بلکه بر پايه تبعيض و سلطه صرب ها در عمل، استقرار يافت. اين اتحاد که از همان آغاز نطفه هاي آسيب پذيري را با خود حمل ميکرد، در شرائط بين المللي پس از فروپاشي «سوسياليسم واقعاً موجود» و ضعف يوگسلاوي، در اثر تحريکات و دخالت اروپا و آمريکا و دامن زدن به اختلافات قومي، مذهبي در آتش جنگ داخلي و مداخله نظامي خارجي سرانجام فروپاشيد.

عراق کنوني نيز، نه بطور طبيعي و نه بر پايه آميزش تاريخي ساکنان آن، بلکه در ارتباط با نيازهاي سياسي، اقتصادي و نظامي انگليس، پس از جنگ جهاني اول تشکيل شد و پيش از آن بخشي از قلمرو عثماني بود. ساکنان شيعه و سني و کرد، گرچه پس از ايجاد کشور، واحد سياسي مستقلي را تشکيل دادند، ولي آن هويت فرهنگي که نشان آميزش واقعي به مثابه يك ملت باشد، نه پيش از تشکيل عراق وجود داشت و نه پس از تشکيل بر آن غالب شد. حاکميت طولاني اقليت سني، نادیده

گرفتن اکثریت شیعه و بی‌اعتنائی به حقوق ملی و فرهنگی کردها همواره زمینه‌ای مساعد برای بروز گسترش درگیری‌ها و جدائی‌های قومی و مذهبی در این کشور بوده است. در حالی که در ایران همان‌گونه که در بالا اشاره شد، اقوام و ملیت‌های ساکن آن در خلال قرن‌ها تمدن و فرهنگ ایرانی را مشترکاً بوجود آورده، از آن همواره دفاع کرده و به مثابه يك ملت، هویت ملی یافته است.

با همه این‌ها، این واقعیت و یگانگی ملی و احساس یگانگی به معنای آن نیست که به مقاصد تجزیه‌طلبانه و برنامه‌های ایجاد درگیری‌های قومی و ملی کم‌بهاء دهیم. استراتژی دامن زدن به جدائی و درگیری‌های قومی و ملی، اگر هم نتواند به تجزیه منتهی شود، اما می‌تواند در ایجاد اغتشاشات قومی، دامن زدن به اختلافات و برانگیختن دشمنی قومی در ایران نقشی مهم ایفاء کند. این استراتژی بر تبعیض‌ها و نابرابری‌های ملی و قومی تکیه دارد. بنابراین بدون دادن پاسخ درست به مسئله و بدون یافتن راه‌حل‌های مناسب و، چاره‌ساز نمی‌توان بطور مؤثر با آن مبارزه کرد و مانع مخاطرات آن شد.

واقعیت این است که امروز در ایران مردم آذربایجان، کردستان و سایر ملیت‌های غیرفارسی‌زبان از حقوق فرهنگی، آموزش به زبان مادری و ... محروم‌اند. در مناطق سیستان، بلوچستان و خوزستان هم‌میهنان بلوچ و عرب با بی‌عدالتی و تبعیض‌های مضاعف روبرو هستند و فقر، بیکاری، عقب‌ماندگی و عدم توجه به عمران و آبادی از ویژگی‌های این مناطق است. طبیعی است در چنین زمینی دانه‌های اختلافات قومی می‌تواند بارور شود و می‌توان به‌رشد آن شتاب بخشید. بهمین جهت باید در پی یافتن راه‌حل‌هایی بود که بطور ریشه‌ای و همه‌جانبه به این مشکلات پاسخ دهد. نه شعارهای کلی و فاقد راه‌حل‌های مشخص از نوع «حق تعیین سرنوشت»، به حل مسئله یاری می‌رساند و نه رجعت دادن موضوع به تأمین حقوق شهروندی و این ادعا که «تأمین حقوق شهروندی برابر، برای حل مشکل کافی است». با تأکید بر اهمیت حفظ تمامیت ارضی نیز نمی‌توان مسئله حقوق ملی و قومی را نادیده گرفت و آن را به نام خطر تجزیه کشور کنار گذاشت. حفظ تمامیت ایران مستلزم حفظ منافع و خواست‌های همه مردمی است که در آن ساکن‌اند و در ساختن آن سهم بوده‌اند. مسئله ملی و قومی نه با انکار موضوع و نه با دامن زدن به اختلافات و ایجاد دشمنی‌های قومی حل شدنی است. تنها با انگیزه حل مسئله در راستای تحکیم پیوندها و همزیستی اقوام و ملیت‌های مختلف و با تلاش و جاره‌جویی مشترک و هم‌گامی می‌توان در جهت حل آن گام برداشت.

به باور من نکته اساسی در حل مسئله قومی و ملی، تغییر در ساختار

متمرکز قدرت است. با تمرکز قدرت در دست دولت مرکزی نمیتوان به خواسته‌ها و مطالبات اقوام و ملیت‌های مختلف پاسخ گفت. تمرکززدائی، تقسیم قدرت و دادن اختیارات محلی، نخستین گام در جهت حل مسئله است. قدرت دولتی متمرکز، نه فقط عامل نابرابری‌های قومی و ملی، بلکه عامل بسیاری از ناهنجاری‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی است. تمرکز قدرت و امکانات در دست دولت و وجود دولت مقتدر مرکزی همواره عامل استقرار استبداد و بازتولید آن، وسیله ایجاد دیوانسالاری عظیم و متورم و بوجود آورنده ناموزونی و ناهماهنگی رشد اقتصادی در مناطق مختلف کشور بوده است. تمرکز قدرت و ثروت در دست حکومت مرکزی، بجای وابسته کردن قدرت دولتی به مردم، همه مردم و سرنوشت مناطق مختلف و آبادانی آنها را به قدرت حاکم، سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های آن وابسته و نیازمند می‌سازد. در حالی که در چارچوب ساختار غیرمتمرکز و با تقسیم قدرت و دادن اختیارات به مناطق هم میتوان به حل مسئله ملی و قومی و تنوع فرهنگی و زبانی کمک کرد و هم به رفع این ناهنجاری‌ها و ناموزونی و ناهماهنگی رشد مناطق و عقب ماندگی آنها. با توجه به این که سیستم عدم تمرکز میتواند به اشکال مختلف متحقق شود، لذا ضروری است با تأمل و اندیشیدن در این اشکال، مناسب‌ترین شکل پاسخگو به شرایط و نیازمندی‌های کشور را یافت.

«شورای موقت سوسیالیست‌های چپ ایران» چهار سال قبل طرحی را به عنوان «طرح پیشنهادی قانون اساسی» برای بحث و تبادل نظر در میان نیروهای سیاسی منتشر ساخت. در این طرح، سیستم قدرال در چارچوب ساختار جغرافیائی استانی، پیشنهاد شده است. به نظر ما این سیستم عدم تمرکز، هم به مسئله ملی، قومی و ویژگی زبانی و فرهنگی پاسخ می‌دهد و هم به حل مشکل جامعه در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی و توزیع عادلانه ثروت کشور. در این ساختار مردم هر استان هم در تشکیل حکومت مرکزی و پارلمان کشور شرکت مستقیم دارند و هم از طریق حکومت‌های محلی هر استان (خواه در آن تمرکز قومی وجود داشته باشد و خواه نداشته باشد) امور مربوط به منطقه خود را اداره می‌کنند. این نظام در عین حال که شرایط لازم برای تأمین حقوق اقوام و ملیت مختلف در سرزمین مشترک را بوجود می‌آورد، شرایط گسترش و تعمیق دموکراسی و مشارکت وسیع همه مردم را در اداره امور و امکانات مداخله مستقیم آنها در تمامی ارگان‌های اجرائی و قانون‌گذاری را نیز ایجاد می‌کند. در این نظام اختیارات و وظائف پیشبرد امور در نهادهای مختلف تقسیم می‌شود، هر نهادی دارای اختیارات محدود در ارتباطی زنده و مستمر با مردم است و شرایط

کنترل قدرت در تمام اجزاء و سلسله مراتب آن ممکن می‌گردد.

به‌باور ما این سیستم فدرال، هم از فدرالیسم قومی و هم از سایر اشکال عدم تمرکز نظیر تشکیل انجمن‌های ایالتی-ولایتی برای کشور ما مناسب‌تر است. فدرالیسم بر اساس تقسیم به قلمروهای قومی، با توجه به آمیختگی تفکیک‌ناپذیر تاریخی، اقتصادی-اجتماعی در ایران و پراکندگی جمعیت قومی و ملی-که در بالا به آن اشاره گردید- و ناممکن بودن، یا ساده نبودن تعیین مرزهای داخلی، بجای حل مشکل، مشکلات و درگیری‌های ملی-قومی جدید و بی‌سرانجامی به‌همراه خواهد داشت. این گونه سیستم فدرالی نه مشکل را حل می‌کند و نه در جهت تحکیم هم‌زیستی و هم‌بستگی ملی است. از سوی دیگر نظام فدرالی بر اساس قلمروهای قومی، ملی، حتی با فرض تأمین خودگردانی در آذربایجان و کردستان و بلوچستان، پاسخگوی مسئله خودمديريت و چگونگی اداره امور در سایر مناطق نیست. در حالی که سیستم فدرال بر اساس تقسیم‌بندی جغرافیائی و استانی، هم به مسئله خودگردانی در مناطق دارای تمرکز قومی و ملی پاسخ می‌دهد و هم به خودمديريت مردم در سایر مناطق توجه می‌کند. به‌سخن دیگر، در چارچوب این ساختار تمامی مردم، بطور یکسان، امکان می‌یابند امور محلی و منطقه‌ای خود را در عرصه‌های مختلف اداره کنند.

اندیشه و طرح تشکیل انجمن‌های ایالتی-ولایتی نیز اندیشه و طرح تجربه‌نشده‌ای است که در شرائط صد سال پیش ایران، به‌منظور مشارکت مردم در اداره امور ایالتی و ولایتی (و با توجه به موقعیت و نقش ایل‌ها، سران ایل و خان‌ها) تدوین گردید. در صد سال گذشته در ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران تحولات اساسی بوجود آمده است. میزان با سواد، سطح فرهنگی و معرفت مردم و نیازها و مطالبات سیاسی-اقتصادی و فرهنگی امروز آنان با صد سال پیش کاملاً متفاوت است و کیفیتی دیگر دارد و راه‌حلهای برخاسته از شرائط آن روز و تجربه‌نشده را نمی‌توان طرحی مناسب برای امروز دانست. فدرالیسم بیش از دو قرن در کشورهای مختلف و در اشکال گوناگون قومی، زبانی، سرزمینی و ... تجربه شده است. بنابراین می‌توان با توجه به این تجربه‌ها و با توجه به اوضاع ایران از آن بهره گرفت و در روند گفتمانی منطقی، راه‌گشایانه و مسئولانه، مناسب‌ترین شکل پاسخگوی شرائط و نیازهای کشور را پیدا کرد. همان‌طور که گفته شد، به‌گمان ما سیستم فدرالی بر تقسیمات جغرافیائی و استانی، مناسب و پاسخگوی این شرائط و نیازها است.

پا نویسه‌ها :

1- به نقل از کتاب «از زندان رضاخان تا صدر فرقه دمکرات آذربایجان»، تألیف علی مرادی مراغه‌ای

2- همانجا

# خطر تجزیه ایران را تنها فدرالیسم خنثی می‌سازد نه مرکزیت غیر دموکراتیک

ناصر مستشار

دمکرات‌ترین عناصر سیاسی میهنمان چه فارسی زبان و ترک زبان، عرب کرد و بلوچ در مواجهه با مسئله قومی یا ملی با اتخاذ مواضعی بسیار غیر دموکراتیک وجهه دمکرات منشی خود را به سرعت از دست می‌دهند. این دسته از نیروهای سیاسی تنها در فکرنجات خلق خود تلاش می‌کنند، بعضی فارسی زبانان در اندیشه سیاسی خود به گونه‌ای می‌اندیشند که هرچقدر قدرت مرکزی متمرکزتر باشد تمامیت ارضی مطمئن‌تر حفظ می‌گردد در حالی که این خلاف واقعیات میهن ماست. حکومت مرکزی که به شیوه غیردموکراتیک بر اقوام یا خلیق‌های ساکن ایران حکومت کند بعد از چند صباحی شیرازه مملکت را از هم پاشیده خواهد کرد. حفظ تمامیت ارضی ایران تنها از طریق شیوه دموکراتیک و فدرالیسم برآورده می‌شود و لاغیرا! چگونه می‌توان به وحدت ملی باور داشت، در حالی که دائما از خطر تجزیه میهن سخن رانده می‌شود. نشانه‌های وحشت از کجا برمی‌خیزد؟ حکومت کشوری که همه اقشار و آحاد و اقوام و خلیق‌ها و اقلیت‌های مذهبی را با شیوه دموکراتیک راضی نماید، هیچگاه از تجزیه نمی‌هراسد، چراکه حکومت دموکراتیک و فدرال مردم را نسبت به خود بیگانه و توطئه‌گر نمی‌داند! چگونه می‌



توان با اینگونه وحشت آفرینی ها مقابله کرد. چگونه می توان وحدت را برجسته تر کرد و تجزیه طلبی را منزوی کرد. چگونه می توان پروژه سرنگونی ج.ا. را پیش برد بی آنکه صدمه هائی به ایران نرساند؟ آتش توپخانه طرف هائی که خود را سخنگوی و نماینده اقوام فارس و ترک آذری و کرد می دانند هرچه بیشتر برغرش خود می افزایند تا حقانیت حقوق دمکراتیک خود را در عرصه اداره مناطق خود به اثبات برسانند. فراموش نگردد شیوه اداره مملکت به شیوه فدرالیزم تنها برای اقوام و خلیقهای غیر فارسی زبان نمی باشد بلکه این شیوه برای مناطق فارسی زبان هم باید در نظر گرفته شود به دلیل اینکه در ایران یک ملت فارسی زبان واحد و یک پارچه وجود ندارد. تنوع قومی در یک مملکت نیازمند یک حکومت متنوع از همه اقوام با حفظ تمامیت ارضی در چهارچوب ایران می باشد. در این رهگذر حتی بیشتر دشنام ها به زبان بی گناه و بی تقصیر فارسی نثار می گردد. بعضی نمایندگان فکری اقوام فارسی بسیار ناشیانه زبان دلنشین فارسی را سپر خود قرار میدهند و خود را پشت زبان مشترک و تاریخی خلیقهای فلات ایران مخفی می سازند تا به نبرد تجزیه طلبی بروند. این در حالیست که شاعران برجسته ائی که از پیشنه ترکی برخوردار هستند، زیبا ترین شعر های فارسی را سروده اند بی آنکه زوری برسر آنها بوده باشد و حتی بعضی از این اشعار در دوران حکومت های ترکان و تیموریان و تشویق های آنها سروده شده است! آیا تا به حال از اینکه فرزندان در خانه اشعار و ترانه های انگلیسی را زمزمه می کند ناراحت شده اید، حتی او را تشویق هم کرده اید تا زبان انگلیسی را فرا بگیرند، علیرغم اینکه ایرانیان از سیاست های استعماری انگلیس متنفرند، اما فرزندان خود را تشویق می نمایند که زبان انگلیسی را برای پیشرفت و ارتقای شغلی و علمی بطور جدی فرا بگیرند، همه اینها از کجا نشئت می گیرد! نوشته زیر بیشتر تلاش می ورزد با برخورد جدی به کانال تلویزیونی به زبان آذربایجانی gunaz مستقر در امریکا را در برمی گیرد. کانال تلویزیونی فوق بطور مرتب به سه ملت همسایه آذربایجان ایران یعنی فارس زبانان و کردها و ارمنی ها به مثابه دشمن می نگرد و حتی به آنها توهین می نماید! این کانال تبلیغاتی عملا در عرصه تفرقه افکنی بطور غیر مستقیم و ناخود آگاه در خدمت ج.ا. در آمده است و فوریت سرنگونی رژیم اسلامی را به تعویق می اندازد. در زیر بطور اجمالی و فشرده نشان داده خواهد شد که دست اندر کاران این کانال در پی کدام سیاست تلاش می ورزند؟ هر گونه سیاستی که واژگونی رژیم اسلامی را در این برهه زمانی به تاخیر افکند از حافظه همه خلیقهای ایران زدوده نخواهد شد. در اتخاذ سیاست های خود چنان باید محتاطانه عمل نمائیم تا ذره ائی به نفع ملایان نباشد!

1- تمام تلاش پان ترکیست ها برای محور استوار گردیده است تا تمام ترک های جهان را که بالغ بر 300 میلیون محاسیه می نمایند ، اتحاد ببخشند تا دوباره امپراتوری ترک نژادان و ترک زبانان را که از یک زبان مشترک برخوردار نیستند سازماندهی دهند. این در حالیست که تمام جهانیان در تلاشند که حکومت های خود را براساس دموکراسی و تامین حقوق بشر و حقوق شهروندی و مدنی و فارغ از وابستگی به هر مذهب و نژادی بر قرار نمایند و عمر حکومت های نژاد پرست دیر زمان نیست که به سر آمده و هیچ شانسی برای ریشه یابی آنها دیده نمی شود. تمام تلاش های محمد رضا پهلوی برای برقراری حکومت آریا ئیان پاک نژاد به شکست انجامید، وی حتی خود را ملقب به نام ساختگی آریامهر مژین کرده بود تا خود را ادامه دهنده سلاله حکومت های هخامنشیان و ساسانیان جا بزند. حکومت به اصطلاح آریائی که در پی کودتای انگلیسی 1299 به قدرت رسیده بود به فرمان امریکائی ها در سال 1357 خورشیدی خلع ید از قدرت شد. همه آن شکوهمندی دروغین حکومت آریائی همچون به غباری تبدیل گردید، چون در میان مردم ریشه نداشت!

2- بعضی نمایندگان فکری فارسی زبان به شکل توهین آمیزی به ترک ها صفت بیابان گرد و مهاجم و راهزن و غیره منتسب می کنند و باعث کینه ورزی بین ترکهای هموطن با دیگر اقوام و خلقها ایران می گردند. ترکهای که بیش از هزار سال در ایران زندگی میکنند و در اداره مملکت تا بالاترین مدارج کشوری و لشگری سهمیم بوده اند و زبان و فرهنگ و مذهب ساکنین ایرانیان را به خود پذیرفته اند ، بعضی ایرانیها به آنها هنوز به دیده مهاجر موقت و مستاجر مستقر در بعضی از استانها می نگرند و سرزمینها و زبان و فرهنگ و آداب و رسوم آنها را به مثابه بیگانه خطاب می نمایند که همینها باعث رشد تخم کینه ورزی و عناد می گردد! ملت های همچون امریکا با چهار صد سال سابقه مهاجرت و استرالیا دویست سال و کانادا سیصد سال و فنلاند سیصد سال و تمام کشورهای اسلاو با هزار سال سابقه مهاجرت به سرزمین فعلی شان توانسته اند به صاحبان آن سرزمینها تبدیل گردند!

3- اگر در یک دوره تاریخی ترکها به فلات ایران مهاجرت نموده اند به همان سیاق آریائی ها هم در یک دوره تاریخی معین به فلات ایران مهاجرت کرده اند و هیچ نشانی از مبداء و تمدن شهرنشینی آنها در جهان یافت نمیشود ، علیرغم اینکه آریائی ها همواره از طریق مهاجرت و دامداری زندگی می کرده اند ، اما در جوار تمدنهای شهرنشینی منطقه بزرگ ( میان دورود یا بین النهرین ) آغاز به کسب علم نوشتن

4- بنا بر نوشته آقای احمد زید آبادی کارشناس امور بین المللی که از سایت اینترنتی گویا نیوز آمده است:

“تا آنجا که نگارنده اطلاع دارد تا کنون در بیانات مقام‌های آمریکایی و بیانیه‌های رسمی آن کشور، واژه یا عبارتی که اشاره‌ای هر چند تلویحی به علاقه آمریکا برای تجزیه خاک ایران داشته باشد، دیده نشده است.”.

سؤال اساسی در اینجاست که کدام نیروی بالفعل و بالقوه در اندیشه تجزیه ایران می باشد؟ مسئله تجزیه ایران را چه کسانی برسر زبانها جاری ساخته اند؟ این تنها خود رژیم ملایان هست که مرتب مردم ایران را از تجزیه میهن می ترساند تا سرنگونی خود را هرچند بطور موقت به تعویق بیا فکند! آمریکا به لحاظ تاریخی با قرارداد ننگین 1919 انگلیس و وثوق الدوله جهت تقسیم ایران به مخالفت برخاست و از تمامیت ارضی ایران حمایت نمود. اگر استعمار گر پیر یعنی انگلیس کشورهای زیادی را به تجزیه و جنگ و خونریزی کشانده است اما آمریکا در تجزیه کشوری شرکت نداشته است. در کودتای 28 مرداد انگلیس از نفوذ و قدرت پس از جنگ جهانی دوم آمریکا بهره برداری نمود تا به نیات پلید خویش در ایران دست یابد و امریکاطی مراحل مختلف از ملت ایران عذر خواهی نموده است که اگر حکومت ملی در ایران برسر کار می بود می توانست از این پوزش خواهی برای تامین منافع ملی بسیار بهره برداری نماید. اما تضاد و بحران سازی همواره برای ملایان بیشترین سود را برای ادامه ننگین حکومتشان فراهم ساخته است. حکومت انگلیس تاکنون از ملت ایران بخاطر شرکت مسقیم در کودتای انگلیسی امریکائی 28 مرداد پوزش نخواسته است!! آقای زید آبادی در جای دیگر بدرستی می گوید:

“به عبارت روشن‌تر، برخی محافل در ایالات متحده بر این باورند که برخی اقوام ایرانی به دلیل محروم شدن از پاره‌ای از حقوق خود، انگیزه محکمتری برای اعتراض علیه جمهوری اسلامی دارند و از همین رو با تکیه بر حقوق آنان احتمالاً در چارچوب نوعی فدرالیسم، در آینده خواهند کوشید از این نارضایتی استفاده کنند.”.

اگر آمریکا با عناوین مختلف در تلاش است تا در میان اقوام ایرانی نفوذ نماید ، تنها بخاطر سرنگونی ج.ا. است نه برای تجزیه ایران است! آمریکا خواهان تغیر رژیم در سرتاسر ایران است و نه در یک

استان ! واگرنیروهای خود را در یک استان حساس مسقر سازد نه بخاطر جدائی آن استان می باشد بلکه نقطه تجمع خود و نیروهای اپسیوزیون ایرانی برای سرنگونی رژیم ج.ا. در سرتاسر ایران می باشد. امریکا از سالیان پیش اعلام نموده است که آسیای میانه وماوراء قفقاز منطقه استراتژیک آنها می باشد و ایران بعنوان نقطه اتصالی ، تاکنون مانع این پیوند بوده است وبا طرح خاورمیانه بزرگ امریکا ، تجزیه یک استان ایران برای امریکائیا هیچ مزیتی ندارد بلکه امریکا تمام ایران ومنطقه را می خواهد در طرح خاورمیانه بزرگ خود بگنجانند! اگر روسیه از عهد پطر کبیر در اندیشه نفوذ وتصرف آبهای گرم در جنوب ایران می باشد وهم اکنون از استراژی بهره وری اسلام در کشورهای عربی در مقابل امریکا سود می جوید اما امریکا هم در مقابل از اسلام در جمهوری های نوپای روسیه به مقابله با مسکو میرود ودر همین راستا امریکا در اندیشه نفوذ به طرف شمال شرقی ایران تا مرزچین و از شمال غربی ایران تا جمهوری های قفقاز وچچن تا مرز اوکراین با انفلابهای نارنجی ودمکراسی غربی در حال پیشروی سرمایه داری وسیاست های خود می باشد!! در زیر دکتر ابراهیم یزدی خلاف نظرات آقای زید آبادی ایده های دیگری را مطرح می سازد که هیچگونه همخوانی با طرح بزرگ خاورمیانه امریکا ندارد.

نوشته از نشریه اینترنتی کار سازمان فدائیان اکثریت Edward N. Luttwak

یکی از مقامات ارشد در مرکز تحقیقات استراتژیک و بین المللی واشینگتن

ولی آذری های ترک زبان تنها به خودی خود ۲۴ درصد به این میزان می افزایند. بیشتر خانواده های آذری در تهران، گمان می رود که با فارس ها کاملاً وفق داده شده اند، ولی جمعیت بزرگتری از آذری ها در شمال دور(شمال غربی) این گونه نیستند و گروههای جنبش ملی و جدایی خواه تا حد فزاینده ای در میان آن ها فعال شده اند. از آنجایی که آذربایجان هم مرز، استقلال خود را از اتحاد جماهیر شوروی به دست آورد، آذری ها احساس وطن ملی خود را دارند و آن ایران نیست." بنابر نوشته سایت اینترنتی "پیک نت تقل قول از ابراهیم یزدی" در دوران جنگ سرد غربی ها و آمریکایی ها به هیچ وجه اجازه نمیدادند که ایران متلاشی شود. سیاست کلانش با تجزیه ایران مخالف بود اما اکنون کسی خودش را متعهد به حفظ یکپارچگی ایران نمیداند. غربی ها بدشان نمی آید که ایران بالکانیزه شود در جای دیگر دکتر ابراهیم یزدی مسئله زیر را مطرح می سازد که می توان در باره آن وسواس

بود!" علاوه بر این قومیت‌ها همه واکنش‌گریز از مرکز از خود نشان می‌دهند" بنا بر ارزیابی نویسنده سطور زیردر بیست سال آینده ترکیه به اروپا خواهد پیوست و جمهوری آذربایجان در تقسیمات جغرافیائی در اروپا قرار دارد و امکان پیوستن آذربایجان در آینده دورتر بعید نمی‌باشد. ایران در آینده مرز شرقی اروپا را تشکیل خواهد داد، که بیشتر آن سرحدات در آذربایجان قرار گرفته است. از هم اکنون آذربایجانی‌های ناسیونالیست وجدائی طلب که از پایگاه کوچکی در ایران برخوردار هستند با نشان دادن وحدت نژادی و زبانی با پان ترکیسم، خود را به ترکیه نزدیک می‌سازند تا خود را در اتحادیه اروپا بیابند! سؤال اساسی از آذربایجانی‌های ناسیونالیست و پان ترکیست در اینجا است که:

1- آیا آذربایجانی‌ها در انقلاب مشروطیت علیرغم ترک بودن شاهان قاجار پیش‌تاز بوده اند یا نه؟ آذربایجانی‌های غیور از اینکه محمد علی شاه از ترک‌زبانان بود از انقلاب علیه او صرف نظر نکردند و اولین قیام را علیه او برپا نمودند. توده‌های مردم علیه ظالم و ستمگر با هر زبانی و دینی که باشد قیام خواهند کرد. در پیکار علیه نابرابری همه انسانهای شریف وحدت خواهند داشت. بنیان گذار ج.ا اسلامی روح الله خمینی از شهر خمین اراک می‌آید و بسیار الکن و ناقص فارسی تلفظ می‌کرد، ولی این مانع نمی‌شد که فارسی‌زبانان از مبارزه خود علیه خمینی صرف نظر نمایند!! انقلاب مشروطیت در صد سال پیش قانون اساسی اداره مملکت را به شیوه ایالتی و ولایتی تنظیم نموده بود، اما رضاشاه با قلدری قانون اساسی راهیچگاه رعایت نکرد و بهترین زمینهای ایران را بنام خویش به ثبت رساند و محمد رضا پهلوی هم در ادامه همان سیاست گام برداشت و قانون اساسی انقلاب مشروطیت که با قوانین اساسی پیشرفته عصر خود در اروپا مطابقت می‌کرد و با آن همه پیکارها و خونریزیها به انجام رسیده بود عملاً در کتابهای تاریخی نگاشته شده باقی ماند و اجرای آن مختومه شده بود. و سرنوشت ایران را در آن دوره رهبرانی چون ستارخان و باقرخان تعیین کرده اند یا نه؟ آذربایجانی‌ها را خویشاوندی مذهبی و فرهنگی و زبان نوشتاری و ادبیات و غیره همواره به بقیه ساکنین ایران پیوند داده است و تمام گذشته تاریخی آنها در سوی ایران است" بقول آقای محمد امینی پژوهگر تاریخی نام ایران را برای اولین بار شاهان سلجوقی ترک زبان بکار برده اند و بنظر بعضی محققان نام اران و ایران با داشتن یک حرف "ی" از یک منشاء تاریخی برخوردار بوده است. در جریان حملات روسها به آذربایجان و ایران در سالهای 1800 میلادی به بعد، هیچگاه حکومت ترکان عثمانی به یاری حکومت ترک زبان قاجار نشناخته

وبلکه خود به آن سرزمینها چشم داشتی داشته است!

2- در انقلاب اسلامی 57 خورشیدی قیام تبریز باعث آغاز انقلاب ارتجاعی اسلامی گردید و آذربایجانی هم اکنون دوشادوش دیگر هموطنشان در صدد برآمده اند تا آخوندها را سرنگون نمایند. پس می بینم که مردم آذربایجان حاضر نمی شوند دیگر ایرانیان را در این مبارزه تنها بگذارند و خود را از ایران جدا سازند ، چراکه خود در غائله وفاجعه روی کار آمدن ملایان همچون دیگر ایرانیان پاسخگو میدانند و اینک در راه سرنگونی رژیم ملایان خود را با دیگر خلق های ایران ملزم و مدیون و مشترک می دانند!

3- حکومت عثمانی در کشتار یک ملیون ارمنی دست داشته است اما مردم آذربایجان در این کشتار هیچگونه دخالتی نداشته اند و نمی توانند گناه ترکان عثمانی را به گردن بگیرند.

4- تمام تاریخ و فرهنگ و موسیقی و فلکلور و آداب و سنن و دیگر مشترکات مردم آذر بایجان با اقوام و خلق های ایران گره خورده است نه با ملت ترکیه سابق و فعلی! در همین رهگذر تنها زبان که شباهت کامل با زبان فعلی ترکیه ندارد نمی تواند پایه پیوندهای بزرگتری گردد! در طول هزار سال حکومت شاهان ترک زبان که همواره از وزیران خردمند فارس زبان برخوردار بوده اند، اما اگر کژی از جانب شاهان مشاهده می شد ابتدا بدست خود ترکان در کنار دیگر خلقهای ایرانی قیام هائی صورت می گرفت تا سامان میهن دو باره برقرار گردد. اگر هزار سال حکومت ترکان را محققان سیاسی و تاریخی هم اکنون بهانه قرار می دهند تا سیستم اداره مملکت به شیوه فدرالیزم را نپذیرند، به هیچ وجه با روال دمکراسی همخوانی ندارد. ولی در گذارتاریخ هزار ساله حکومت شاهان ترک زبان، همین تاریخ پژوهان گناه کردها را در چه مرحله از تاریخ می بینند ، آنها که هزار سال در اس حکومت نبوده اند. تازه اگر تاریخ گذشته را مبنای انتقام جوئی قرار دهیم ؛ به هیچ وجه دمکرات نخواهیم بود ، بلکه در جستجوی کشمکش دائمی و مسئله ساز تاریخی خواهیم بود. علاوه بر این ترکان آذری کنونی نمی توانند پاسخگوی همه اعمال نیا کانشان باشند . همچنانکه خلق فارس نمی تواند پاسخگوی بی لیاقتی های بعضی شاهان فارس زبان باشند. فراموش نگردد همه عقب ماندگی های ایران از ترک بودن و یا فارس بودن استنتاج نمی گردد بلکه از عقب افتادگی دین اسلام حاصل میشود. ایران و همه کشورهای اسلامی جهان چوب دین اسلام را تاکنون به جان خریده اند. شما یک کشور پیشرفته اسلامی در پهنه جهان سراغ ندارید! اگر روزگاری ترکان بر تمام ایران حکومت می راندند، اما

امروز تنها خواهان اداره استانهای خود به شیوه فدرالیزم در چهار چوب تمامیت ارضی ایران می باشند. این خواسته را کردها نیز خواستار می باشند. مطمئناً آذری های ایران دشمنی و حکومت ترکیه با ارمنی ها و کردها را به خود راه نخواهند داد. حتی در گیری آذربایجان شمالی با ارمنستان دعوی ترکان آذری ایران نمی باشد. ناگفته نماند که حکومت ترکیه مدت مدیدی است که در صدد همخوانی فرهنگ و موسیقی و زبان آذریها با مختصات خود می باشد، که این موضوع ابدا در بین آذریها طرفداری ندارد! راه و شیوه آذریها در کسب حقوق دمکراتیک فدرالیزم الزاما صلح جویانه و بر اساس اکثریت آرای مردم ساکنین آن نواحی خواهد بود که ناچاراً حکومت دمکراتیک مرکزی در آینده باید بدان گردن بگذارد. همچنانکه آقای داریوش آشوری بدرستی تاریخ پر پیچ و خم ایران را به شکل زیر تشریح می نماید. برگرفته از سایت اینترنتی "اطلاعات نت". "در سومین روز برگزاری گردهمایی یکصدمین سالگرد مشروطیت، داریوش آشوری نویسنده و زبان شناس ایرانی با عنوان تولد ناکام یک ملت سخنرانی کرد داریوش آشوری به این موضوع اشاره کرد که: "چیز پیوسته و مداومی به نام ملت ایران در طول دو هزار و 500 سال تاریخ این کشور وجود ندارد". در این تاریخ گسست ها و دگردیسی های بزرگی بوجود آمده و این گسست ها در رفتار ایرانیان تحولات مهمی پدید آورده است، از جمله این گسست ها آمدن اسلام به ایران بود. در ایران بعد از اسلام هرچند حسرت گذشته تا زمان فردوسی هم وجود دارد، اما دیگر زمانه همان زمانه ساسانیان نیست، نام خود فردوسی عربی است، کتابش را به یک ترک زبان محمود غزنوی تقدیم می کند و وقتی درمی گذرد، روحانی مسلمان طوس آنقدر نفوذ داشته که نگذارد فردوسی در گورستان مسلمانان به خاک سپرده شود" مسئله در این است که ج.ا. برای بقای خود دست به هر گونه حيله ائی می زند که یکی از آنها تفرقه و ستیز در میان اقوام یا خلقها را شامل می شود. اخیراً یحیی رحیم صفوی بعنوان فرمانده سپاه پاسداران انقلاب اسلامی از امریکا خواستار شده است تا ج.ا. را بعنوان قدرت برتر منطقه به رسمیت بشناسد، سؤال اساسی در اینجا است که چگونه این در خواست از امریکای شیطان بزرگ و تجزیه گر و ضد انقلاب تقاضا می شود تا مشروعیت ملایان در منطقه تثبیت گردد؟ آیا کسب مشروعیت از کفار در اسلام حلال است؟ به امید آزادی میهنمان از چنگال عفریت مرگ و مستقبل جنگ و جهالت و ارتجاع اسلامی در ایران!